

RÉVÉSZ BÉLA

A titkosszolgálatok parlamenti ellenőrzése az 1990-es választások előtt és után

2007-ben az Országgyűlés nemzetbiztonsági, valamint honvédelmi és rendészeti bizottságának elnökei civil jogvédő szervezetek többszöri sürgetésének – de végső soron törvényes kötelezettségüknek – eleget téve feloldották egyes, a rendszerváltás után a bizottságaik ülésein keletkezett iratok minősítését. A meghozott döntés ellenére ezek az iratok mégsem kerültek át a titkos ügyiratok kezelését végző TÜK irattárból a nyilvános irattárba, hanem valahol a Parlamentben „kóborolnak” – legalábbis sorsukról két éven át még az irattári osztály sem tudott felvilágosítást adni. 2009-ben azonban az Országgyűlés Bizottsági Főosztálya azzal az információval lepte meg a folyamatosan érdeklődő kutatókat, hogy az év során befejeződik a (mellesleg a Bizottsági elnökök által már két éve kutathatónak nyilvánított) dossziék „adatellenőrzése”. Ezt követően valóban hozzáférhetővé váltak a rendszerváltás környékén született azon iratok, amelyek zömével a titkosszolgálatok átalakulását vizsgáló országgyűlési bizottsági ülések munkáját dokumentálták. Mindezek természetesen csak töredékei az ennek a fontos kérdésnek a megismeréséhez szükséges teljes iratállománynak, de az Országgyűlés Hivatala vezetője gyorsuló ügyintézkést, sőt az érintett iratok széles körű digitális feldolgozását és közzétételét is kilátásába helyezte.

1. A politikatörténeti háttér

1. 1. „Könnyen lehet, hogy a magyar Watergate ügy első számai vannak kibontakozóban – mondta a FIDESZ és az SZDSZ mai közös sajtótájékoztatóján. Nyilvánosságra hoztak írásos és film bizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy a BM III/III-as, azaz az állambiztonság belső elhárítási osztálya rendszeresen gyűjt anyagot az érvényben levő törvények szerint bűncselekménynek minősülő tevékenységgel, úgymint a telefonvonalak lehallgatásával, a levéltitok megsértésével, valamint az úgynevezett hálózat, vagyis beépített ügynökök jelentései alapján politikai pártok és személyek tevékenységéről. A Fekete Doboz szerkesztőségének filmje¹ szemléletesen mutatta be azokat az iratokat, amelyek

¹ „Karácsony este a budapesti Hősök terén több ezren gyűltek össze, hogy megemlékezzenek a romániai forradalom mártírjairól. Ezen az éjszakán kereste meg a Fekete Doboz munkatársát Végvári József belügyminisztériumi őrnagy, hogy videó-folyóirat segítségével tudassa Magyarország polgáraival: telefonjaikat le-

az említett ügyosztály munkájának eredményeképpen mind a mai napig születtek és születnek, hiszen a szigorúan titkos felülbélyegzéssel ellátott iratok között még 1989 december végi is található.” Az eseményről tudósító Kossuth rádió már a délután folyamán igyekezett interjút kérni a belügyminisztérium vezetőitől, de aznap senkit nem tudott mikrofon elé állni.² Pedig nyilván nem a rádióból értesültek a történetekről. A sajtótájékoztató előtt ugyanis egy órával a két párt képviselőjében Kis János és Fodor Gábor felkeresték hivatalában Német Miklós kormányfőt és levelet nyújtottak át a szolgálatok alkotmányértő gyakorlatával kapcsolatos információikról illetve az ennek megtiltására vonatkozó követeléseikről³:

„Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Miközben az NDK-ban feloszlatták az állambiztonsági minisztériumot, Csehszlovákiában a belügyminisztérium egy börtönből szabadult ellenzéki felügyelete alá került, Bulgáriában menesztették a belügyminisztert, Magyarországon még a politikai rendőrség múltjának nyilvános vizsgálása is elmaradt. Az Állambiztonsági Szolgálatot a régi titkolózás veszi körül; becsületszóra kell elhinnünk, hogy ez a szerv immár nem fenyegeti az állampolgárok jogait és a demokratikus rendet. Sajnos a tények másra vallanak.

Bizonyítékaink vannak rá, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok ún. belső elhárítási osztálya (BM III/III. osztály) a mai napig információkat gyűjt a nem kommunista pártokról és szervezetekről. A birtokunkban levő iratok szerint ezeknek az információknak semmi köze az állam biztonságához: a titkos megfigyelés alatt tartott szervezetek belső életére, politikai terveire, más szervezetekhez való viszonyukra vonatkoznak. Megállapítható, hogy a híreket postai levéltitok megsértése, informátorok beépítése és lehallgatás útján szerzik. *A belső elhárítási osztály e tevékenysége nyilvánvalóan alkotmányellenes; fenyegeti a Magyar Köztársaság mint demokratikus jogállam rendjét, sérti a megfigyelés alá vont szervezetek politikai jogait, valamint tagjaik személyiségi és állampolgári jogait.*

Tájékoztatjuk a Miniszterelnök Urat, hogy *szervezeteink a mai napon feljelentést tesznek a Fővárosi Főügyészségen a BM belső elhárítási osztályának vezetője, Horváth József, valamint az Állambiztonsági Szolgálat főnöke, Pallagi Ferenc belügyminiszter-helyettes ellen.* A főügyésznek átnyújtott bizonyítékainkat a Miniszterelnök Úrnak is rendelkezésére bocsátjuk⁴. Egyszermind felhívjuk a Miniszterelnök Urat az alábbiakra:

hallgatják, leveleiket felbontják, szimatolnak utánuk, valamint nagy erővel folyik a belügyi iratok megsemmisítése. A folyóirat második része négy beszélgetést közöl Végvári Józseffel. Az első kettő a Dunagate botrány kirobbanása előtt, a többi az információk nyilvánosságra kerülése után készült.” Ismertető. Végvári csatáink. Fekete Doboz Videó-folyóirat 1990. III. évf. 6. sz. 97. perc. OSA Archivum Black Box Foundation Collection of Videos HU OSA 305. A Fekete Doboz szerepéről bővebben: RÉVÉSZ BÉLA: *A Fekete Doboz 20 éve.* Beszélő 2007. 7–8. sz. 101–115. pp.

² Esti Magazin. Kossuth rádió 1990. január 5. 19 óra. HU OSA 300-40-1 Container List Fonds 300: Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute Subfonds 40: Hungarian Unit Series 1. Subject Files. Box 88. Belpolitika/B Hung. Monit. 28.000. 1990. 01. 05.

³ Németh Miklós a Minisztertanács Elnöke Titkársága szigorúan titkos anyagai. MOL XIX-A-2-at. 6. d. sz. n.

⁴ Az ismeretlen tettes ellen tett feljelentés „hivatali visszaélés és más, a szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekmény illetve azok előkészülete” miatt fordult a Budapesti Főügyészséghez. A 1990. január 5-i

1. Kormányra nevében késlekedés nélkül *határolja el magát* az Állambiztonsági Szolgálat törvénysértő tevékenységétől; állapítsa meg és közölje a nyilvánossággal, hogy mely szervek, illetve személyek kaptak bizalmas tájékoztatást a belső elhárítási osztály által törvényellenesen gyűjtött információk alapján.

2. Azonnali hatállyal rendelje el a *belső elhárítási osztály teljes iratanyagának zárolását*.

3. Haladéktalanul *mentse fel tisztességéből* Horváth József belügyi osztályvezetőt Palagi Ferenc belügyminiszter-helyettest, valamint kezdeményezze Horváth István belügyminiszter lemondását. Felhívjuk a figyelmét arra, hogy Horváth István úr nemcsak az általunk feltárt törvénysértésekért felelős, hanem a politikai rendőrség múltjának egy részéért is, mivel csaknem tíz éven át különböző posztokon közvetlenül felügyelte e terület működését.

4. A legsürgősebben *át kell szervezni az Állambiztonsági Szolgálatot*. A *belső elhárítási osztály szűnjön meg*, tagjai kerüljenek ki a Belügyminisztérium kötelékéből és az államigazgatásból. *Számolják fel az operatív osztály* (BM III/IV. osztály⁵) postai cenzúrával és telefonlehallgatással foglalkozó részlegét.

5. Az átszervezéssel egy időben *vizsgálják ki a politikai rendőrség múltbeli tevékenységét*. Nyilvánosan számot kell adni a volt politikai foglyok folyamatos megfigyeléséről és zaklatásáról, a politikai célzatú kényszerintézkedésekről, a békés tüntetőkkel szemben alkalmazott erőszak és megtorlás eseteiről, a politikai ellenzék üldözéséről. A vizsgálatnak ki kell terjednie a politikai rendőrség és más államhatalmi ágak összefonódására, a munkahelyi BM összekötők tevékenységére, valamint az MSZMP vezető testületei és a politikai rendőrség közötti kapcsolatokra.

6. Az átszervezés és kivizsgálás idejére az Állambiztonsági Szolgálatot *kormánybiztos* irányítsa; olyan személy, aki soha nem tartozott a Belügyminisztérium állományához és nem volt tagja az MSZMP-nek. Kíváncsok, hogy olyasvalakit nevezzenek ki erre a posztra, aki saját bőrén tapasztalta a politikai rendőrség önkényét.

Tisztelt Miniszterelnök Úr! Rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a közvélemény meggyőződjön róla: sem Ön, sem kormányra nem azonosítható a Belügyminisztérium kebelében folyamatosan elkövetett bűncselekményekkel. Ezért arra kérjük, hogy gyorsan és határozottan cselekedjék.

Budapest, 1990. január 4.

A Fidesz nevében: Fodor Gábor választmányi tag

Az SZDSZ nevében: Kis János ügyvivő

A lehallgatási botrány nem csak titkoszolgálati és kormányzati válságot vont maga után, de 1990 elején hosszú időre biztosította magának az első helyet a sajtóban, a politikai életben és az emberek érdeklődve figyelték a fejleményeket⁶. A közvélemény-kutatási adatok már korábban sem a belügy kedvező megítéléséről számoltak be. 1989 során ugyanis az MSZMP után a rendőrség bizalmi indexe csökkent a legnagyobb mér-

keltezésű két oldalas feljelentést a FIDESZ részéről Szájer József, az SZDSZ részéről Eörsi Mátyás látta el kézjeggyel. BM KIBelügyminisztérium Iratfeltárási Bizottság háttéranyagai 1995. BMH Titkárság iratai sz. n.

⁵ Elírás. A III/IV. csoportfőnökség a katonai elhárítás volt. Az operatív-technikai ellenőrzési osztály a III/4-es osztály volt.

⁶ Bővebben: RÉVÉSZ BÉLA: A „Duna-gate” ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében – politológiai értelmezési lehetőségek. Acta Juridica et Politica, Szeged, 2006. 131. p.

tékben: a márciusi 57,5 %-ról novemberre 50,6 %-ra. Pedig ekkoriban inkább csak a múltbeli törvénytörő politikai perek sorozatos leleplezése vetülhetett rá negatívabb megítélésükre⁷, hiszen ugyanebben az évben a 36 %-os felderítési eredményességük az NSZK után Európa második legjobb teljesítménye volt.⁸ Az 1990 január végén végzett közvélemény-kutatásra viszont már akkor került sor, amikor a botrány következményeként a belügyminiszter benyújtotta lemondását, ennek ellenére az ekkor mért 48 %-os bizalomindex mégsem jelentett földcsuszamlás-szerű változást.⁹ A titkos módszerek alkalmazását a kérdezettek döntő többsége (82 %) elítélte, és csupán 13 %-uk vélekedett úgy, hogy a pártokról telefonlehallgatás, levélfelbontás útján folytatott adatgyűjtés nem tekinthető törvénytelennek.¹⁰ Pártpreferenciák szerint viszont jelentős szóródás mutatkozott annak megítélésében, milyen direkt politikai célokat és érdekeket véltek felfedezni abban, hogy az SZDSZ és a Fidesz a széles nyilvánosságához fordult. Minél „keményebbnek” érezték a válaszadók a feltételezett motívumokat – „törvénytörő cselekedetről van szó”, „tájékoztatni akarták a közvéleményt”, „nagyobb népszerűsége akartak szert tenni”, „meg akarták bizonyítani a belügyminisztert”, „kormányválságot akartak előidézni” – annál kevésbé azonosultak vele. A Közvélemény-kutató Intézet összegzése azt feltételezte, hogy a válaszadók úgy gondolták: nem méltó a törvényteleneségek, a köznapis erkölcs szerint is „piszkosnak” számító módszerek ellen fellépő pártokhoz, hogy mindebből a maguk számára húzzanak hasznot, azaz hogy a közélet megtisztításának szándékán kívül politikai számítások is vezéreljék őket. Ilyet inkább az MSZP-vel és az MSZMP-vel, vagyis az ügyben vétkesnek tartott pártokkal szimpatizálók gondoltak a fiatal- és szabaddemokratákról, míg az SZDSZ-szel és a Fidesszel rokonszenvezők többsége az effajta feltételezéseket határozottan elutasították. Bár ez időben még tartott a belügyminisztériumi, a katonai ügyészségi vizsgálat és még el sem kezdődött az országgyűlési vizsgálóbizottság munkája, mégis csak kevesen tételezték fel, hogy a titkoszolgálat „magánakciójáról” lenne szó. Kétharmados többség már ekkor azt valószínűsítette, hogy az így szerzett információk eljutottak az MSZP vezetőihez, ugyanakkor a népszerű Németh Miklós kormányfőről csak minden második válaszoló tételezte fel, hogy olvasta ezeket a jelentéseket¹¹. Ennek megfelelően az emberek túlnyomó része egyetértett a belügyminiszter lemondásával, azt viszont túlzásnak tartották, hogy az ügy miatt a kormánynak illetve a kormányfőnek is távoznia kellene.¹²

Horváth István belügyminiszter viszont az Országgyűlés január 23-i ülésén bejelentette lemondását. Mint mondotta: az alkotmány módosításakor a parlament a szükségesé váló új jogszabályok megalkotásának határidejét 1990. április 30-ban határozta meg,

⁷ HangSúly. Magyar Közvélemény-kutató Intézet, 1989. 12. p.

⁸ FINSZTER GÉZA: *A magyar rendőreg válsága*. Belügyi Szemle, 1990. 6. 4. p.

⁹ HUSZ DÓRA: *Intézmények presztízse 1989 és 1998 között*. In: Magyarország évtizedkönyve. A Rendszerváltás (1988–1998). II. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Bp., 1998. 823. p.

¹⁰ Magyar Közvélemény-kutató Intézet: A politikai közvélemény 1990-ben. In: Magyarország Politikai Évkönyve, Economix, Bp., 1991. 568–570. pp.

¹¹ A lefolytatott vizsgálatok szerint a kormányfő szerepelt a Belügyminisztérium által készített tájékoztató jelentések címjegyzékén. A Belügyminisztérium belső biztonsági szolgálatának tevékenységéről. A BM Belső Biztonsági Szolgálat Tevékenységét Vizsgáló Parlamenti Bizottság jelentése 1990. február 28. 19. p. OGY Iratkezelési Osztály Országgyűlési irományok 1985–1990. C-gyűjtemény I. 3. 1990. 655. sz.

¹² Magyar Közvélemény-kutató Intézet: A politikai közvélemény 1990-ben. i. m. 568. p.

majd kissé indignálódva hozzátette: „A mi törvényelőkészítő munkánk is – a kormány jóváhagyásával – ehhez igazodott. Rajtam kívülálló okok miatt, valamint a szervezet tehetetlenségének természetéből adódóan a biztonsági terület átalakítása maradt utoljára”. Ugyanakkor nem kívánta elhárítani magától a teljes felelősséget:

„A Belügyminisztérium állambiztonsági szolgálatának belső elhárító részlege kétségtelesenül a *pártállam egyik terméke és egyben tartóoszlopa* volt. Lényegében közvetlen *pártirányítás* alatt, a *pártvezetéstől kapott politikai direktívák, esetenként közvetlen utasítások szerint végezte tevékenységét*, amelyet alapvető belső, nem publikus rendelkezések és parancsok szabályoztak.

Az elmúlt hetekben a kelet-európai változások tükrében világossá vált, s látványosan bebizonyosodott, hogy ennek a struktúrának a belülről és békés úton történő lebontása igen bonyolult politikai feladat, s ugyanakkor e békés lebontás lényeges feltétele annak, hogy az átmenet valóban békés legyen.

Az állambiztonsági munkának a rendszerváltás körülményeihez való hozzáigazítását 1989 elején kezdtük. Elkezdtük akkor, amikor még az egész politikai rendszer kiforratlan volt, s amikor robbanások veszélyével járó tömegdemonstrációk szerveződtek. E munkánk nyomán vált lehetségessé, hogy 1989. július 3-án a Minisztertanács kabinetje előterjesztésemre jóváhagyta az *állambiztonsági munkára vonatkozó új koncepciót*. Ebben már megfogalmazódott a tevékenység új politikai irányultsága, s az a követelmény, hogy az alkalmazható módszereket, eszközöket nyilvánosan törvény szabályozza, ellenőrzésük pedig kerüljön a parlament hatáskörébe. Ily módon a politikai egyeztető tárgyalásokon már számot adhattunk az állambiztonsági munka új koncepciójáról és a törvény előkészítéséről. A minisztérium bátran szorgalmazhatta, hogy a politikai egyeztető tárgyalásokon *az állambiztonságról szóló törvény kerüljön be a sarkalatos törvények közé*. Az alkotmánymódosítás is az új felfogásra épült, előrevetítve *a rendőrség és az állambiztonság szervezeti szétválasztását*.

Az alkotmány módosításakor a parlament a szükségessé váló új jogszabályok megalkotásának határidejét 1990. április 30-ban szabta meg. A mi törvényelőkészítő munkánk is – a kormány jóváhagyásával – ehhez igazodott. A Belügyminisztérium – a rendszerváltás jogi intézményesítésében – más területeken is jelentős munkát végzett.

Rajtam kívülálló politikai okok miatt, valamint a szervezet tehetetlenségének természetéből adódóan a *biztonsági terület átalakítása maradt utoljára*. Most utólag sajnálattal állapítom meg, elfogadtam azt a helyzetet, hogy a nemzetbiztonságról szóló törvényt majd a választások után kell az Országgyűlés elé terjeszteni. (...) De engedjék meg, hogy feltegyem a kérdést, vajon az ellenzék ma oly hangos szervezeteinek miért állt érdekében e téma tárgyalásának elhalasztása, amit ma rajtam kérnek számon?”¹³

1. 2. A belügyminiszter költőinek szánt kérdése homályba vesző, máig tisztázatlan problémára mutatott rá. Tény, hogy a politikai egyeztető tárgyalások megkezdéséről (a Nemzeti Kerekasztalról) szóló, 1989. június 10-én aláírt háromoldalú megállapodás a témakörök felsorolásakor nem foglalkozott a nemzetbiztonságról szóló törvény megvitatásával. Az előzetes tárgyalásokon, de az Ellenzéki Kerekasztal ülésein sem merült fel

¹³ Horváth István belügyminiszter lemondása. 1990. január 23. Országgyűlés Naplója. V. Kötet. 65–83. pp. ülés (1989. XI. 21. – 1990. III. 14.). Bp. 1998. 6048. p.

közvetlenül az állambiztonság kérdése. Nem véletlenül hasonlította Tőkés Rudolf a tárgyalások menetét kooperatív, ugyanakkor kompetitív, többszemélyes játékhoz. Ugyanis „mindegyik játékosnak érdeke fűződött a pozitív eredményhez, mégis mindhárom oldalon belül léteztek eltérő érdekek és célok is, amelyek nem illeszkedtek az elérni kívánt eredményhez”.¹⁴ Természetesen az alkotmánymódosítás, a pártok működése, a választások, a büntető törvénykönyv körüli diskurzus, amely elsősorban a többpártrendszer létrehozását és a szabad választások feltételeinek megteremtését célozták, kimondatlanul is magukba foglalták az állampárti titkosszolgálatok „ártalmatlanításának” igényét. De amennyiben az MSZMP tárgyalódelegációja kifejezetten javasolta volna az állambiztonsági átalakulás napirendre vételét, legalábbis a 6. számú politikai munkabizottság biztosan nem zárkozott volna el ettől.¹⁵ Ez volt ugyanis „Az erőszakos megoldásokat kizáró jogi garanciák megteremtése” kérdéseivel foglalkozó munkabizottság, amelynek 1989. június 30-i alakuló ülésére az Ellenzéki Kerekasztal kész javaslat-csomaggal érkezett. Javasolták továbbá a megtárgyalandó kérdések körébe felvenni a munkásőrség megszüntetését; az állambiztonsági szolgálat elválasztását a közbiztonsági, bűnüldöző és igazgatásrendészeti feladatot ellátó rendőri szervezettől; az állambiztonsági szolgálatnak közvetlenül a Minisztertanács alá rendelését; a fegyveres erők belföldi bevetetőségének újraszabályozását; a fegyveres erők pártirányításának megszüntetését; a társadalmi béke megbontására irányuló kísérlet esetére válságbizottság létrehozását; a szükségállapotot belpolitikai okból történő kihirdetésének tilalmát; az idegen csapatok belföldi beavatkozásának és idegen csapatok segítségül hívásának törvényi tilalmát, a személyi szabadságot korlátozó intézkedések megszüntetését, illetve felülvizsgálatát. Később az EKA javaslatainak köre kiegészült az önvédelmi fegyverek visszavonásának valamint az állampolgári jogok szóvivői intézménye létrehozásának javaslataival. Az alapvető cél – ahogyan ezt egy emlékeztető megfogalmazta – mindenképpen olyan jogszabályváltozások vagy új jogszabályok kidolgozása volt, amelyek „a lehető legrövidebb időn belül meggátolják a politikai hatalmat abban, hogy a ma még rendelkezésre álló erőszakoszervek bevetésével megfordíthassa a demokratizálódási folyamatot, s meggátolhassa a szabad választásokat”.¹⁶ Ezzel szemben az MSZMP az állambiztonsági szolgálat működésének nyilvános jogi rendezésére, az operatív eszközök alkalmazásának bírói ellenőrzésére, ill. az ehhez szükséges alkotmányos eszközök megteremtésére, az állambiztonsági szolgálat parlamenti kontrolljára kívánta helyezni a hangsúlyt. Ha valóban lett volna párt és kormányzati szándék a biztonsági szolgálatok belső köreiben már az év eleje óta formálódó új szabályozás megvitatására, arra leginkább a szeptember 6-i ülés adhatott volna alkalmat. Ekkor ugyanis Pallagi László csoportfőnök is részt vett a bizottság munkájában. Abban mindenki egyetértett, hogy az elhangzottak nem részletesen csak tematikus felvetésben kerülnek rögzítésre, illetve a jegyzőkönyvbe csak olyan rész kerülhet bele, amellyel a jelenlévő miniszterhelyettesek egyetértenek. A ké-

¹⁴ TÖKÉS RUDOLF: *A kialakult forradalom : gazdasági reform, társadalmi átalakulás és politikai hatalomutódlás 1957–1990*. Kossuth, Bp., 1998. 342. p.

¹⁵ Lásd: RÉVÉSZ BÉLA: *Az 116. számú munkabizottság. Az erőszakos megoldásokat kizáró jogi garanciák megteremtése. Bevezető és jegyzőkönyvek*. In: *A rendszerváltás foratókönyve: kerekasztal-tárgyalások 1989-ben*. 6. köt. Új Mandátum, Bp., 2000. 551–698. pp.

¹⁶ *A rendszerváltás foratókönyve: kerekasztal-tárgyalások 1989-ben*. 6. köt. I. m.: 552. p.

sőbbi ellentmondásos értelmezéseknek – amelyre Horváth István is utalt lemondó beszédében – itt található a forrása, ezért érdemes a feljegyzést pontosabban ismertetni¹⁷:

Pallagi Ferenc miniszterhelyettes az állambiztonsági szolgálat munkájáról tartott tájékoztatót. A tájékoztatóban a miniszter ismertette az állambiztonság szerepét, jellegét. Már a bevezetőben kitért arra, hogy az állambiztonsági szolgálatnak a demokratikus, szuverén jogállam létét kell szavatolnia, az átmeneti időszakban is a békés átmenetet kívánja biztosítani.

Elmondta, hogy az állambiztonsági szolgálat pártirányítása az MSZMP kezdeményezésére 1988 decemberében megszűnt, csak az állami irányítás működik. Fontosnak tartja, hogy az állambiztonsági szolgálat a jogállamiság megteremtéséből kivegye a részét.

Előre jelezte, hogy bizonyos kérdések elől konspirációs okokból kénytelen lesz kitérni.

Közölte, hogy az állambiztonsági szolgálat törekszik arra, hogy tudományos tapasztalatokat a munkájába beépítse.

A továbbiakban elképzeléseket és a lehetőségeket vázolta, elsősorban a jogalkotásra koncentrálván. Jelenleg egy nyílt törvényerejű rendelet van, több titkos szabállyal párosulva. A jövő útjának azt tartják, hogy önálló állambiztonsági törvény születne, amely rendelkezik a szolgálat rendeltetéséről, szervezetéről és az általa használható titkos szolgálati eszközökről. Az utóbbival kapcsolatban azt látnák szerencsésnek, ha ezek az eszközök külső szerv, pl. bíróság engedélyéhez kötötten lennének csak alkalmazhatók. Amellett továbbra is fontosak a belső szabályok, de ezek semmiképpen sem érinthetik sem az állampolgári sem az emberi jogokat.

A biztonsági szolgálat konkrét munkájának a felderítést és a megelőzést jelölte meg. Hatósági jogosítványa nincs a titkosszolgálatnak. Itt utalt a korábbi BM vizsgálati osztály átszervezésére az ÁB-tól az ORFK-ra. Ezzel még a lehetősége is megszűnt annak, hogy a titkos szolgálat, akár vezetője útján is utasítást adhasson adminisztratív intézkedésre.

Elmondta, hogy pillanatnyilag nincs elkülönült állambiztonság és rendőrség, mint-hogy egységesen mindenki rendőr. A törvényes működés feltétele az ésszerűség, a nyilvánosság és a tevékenység ellenőrizhetősége.

Tájékoztatót a munkamódszerekről és a dokumentumok kezelésének rendjéről.

Kitért arra, hogy a számítástechnika csak a kezdeti korszakát éli a szolgálatnál, fejlesztését viszont fontos feladatnak tartja.

A jövőben ars poetica, hogy az állambiztonsági szolgálat nem szolgálhat pártérdekeket, és nem lehet pártharcok színtere, csak a kormány által meghatározott politika lehet irányadó számára. A depolitizálással összefüggésben kiemelte, hogy minden párt-szervezetnek ki kell vonulnia a szolgálattól, de nem érzi fontosnak, hogy a szolgálat tagjai ne lehessenek bármely legitim párt tagjai. Ebből következik, hogy az ÁB-szerv nem harcol eszmék, nézetek ellen, a törvényes rend védelmét, az állam belső és külső biztonságát kell szolgálnia.

¹⁷ I. m.: 663–665. pp.

Tipikus feladatként jelölte meg a terrrorszervezetek kezelését, a belső alkotmányos rend biztosítását különös tekintettel a többpártrendszer politikai állapotára.

Fontosnak tartja a titokvédelemmel kapcsolatban, hogy nem csupán a konkrét államtitoknak, hanem azok hordozóinak, a személyeknek az ellenőrzését is.

A szamizdat irodalommal kapcsolatosan utalt a nem politikai vetületekre, így pl. a nemzetközi szerzői jogi gondokra, a szamizdat-előállítás iparági fejlődésére, illetőleg a nyersanyagok forrásaira, mely vélhetőleg az állami szférából is kikerült. Ennek kapcsán bejelentette, hogy a szolgálat felülvizsgálja a korábban elkobzott szamizdat-előállító eszközök visszaadásának lehetőségét. Erre már konkrét példa is van, Demszky Gábor szervezete, a Szabad Demokraták Szövetsége, mint jogi személy átveheti a korábban Demszky Gábortól lefoglalt nyomdagépet.¹⁸

A költségvetésre vonatkozó kérdésben kitért a válasz elől, hivatkozva a nemzetközi gyakorlattal való azonosságra a titoktartásban.

A katonai elhárításra vonatkozóan elmondta, hogy a kémelhárítást végzik a hadseregben belül és nem a politikai elhárítást.

Az útleveletörvény újjáformálásakor csak a büntetőeljárás lehet az utazást korlátozó jogcím, a rendőrségnek egyéb diszkrecionális joga nem lesz.

A továbbiakban válaszolt az ülésen feltett kérdésekre.

Látható, hogy Pallagi Ferenc beszél ugyan a „jövő útjáról”, amely az önálló állambiztonsági törvény megalkotása, de arról szó sem volt, hogy ebbe a munkába külső szereplőket, akár a Nemzeti Kerekasztalt, vagy annak leginkább érintett munkabizottságát is bevonják. A Dunagate-ügy kirobbanása utáni egymásra mutogatás során kormányzati oldalról több ízben az ellenzékét kívánták felelőssé tenni azért, hogy a kérdés a háromoldalú tárgyalásokon szóba sem került, hogy akadályokat gördítettek az állambiztonsági törvény megalkotása elé, illetve kivették a sarkalatos törvények sorából. De nyilvánvaló, hogy a sarkalatos törvény körébe eredetileg sem vették fel az állambiztonsági szabá-

¹⁸ A lefoglalt szamizdat-kiadványok sorsáról ellentmondásos nyilatkozatok láttak napvilágot. Horváth József vezérőrmagy, az állambiztonsági szolgálat csoportfőnöke szerint a jogszabály szerint a bűncselekmény vagy szabálysértés eszközét – jelen esetben a kiadványokat – el kell kobozni. Ezért szóba sem kerülhet a kártérítési felelősség a hatóságok részéről. Berkes György, a Legfelsőbb Bíróság büntető kollégiumának vezetőhelyettese úgy nyilatkozott, hogy elképzelhető, hogy a szamizdatok egy része jelenleg is a bírósági iratokhoz van mellékletként csatolva. Az elkobzott sajtótermék kiadására elvben egyetlen törvényes lehetőség: törvényességi óvás iránti kérelem benyújtása. Visszadják-e a szamizdatokat? Magyar Hírlap 1989. augusztus 28. Végül a Belügyminisztérium úgy döntött, hogy kiadja az archívumában őrzött szamizdatirodalom egyedi példányaikat az arra jogosultaknak. Ezt a Belügyminisztérium 1989. október 19-én kiadott közleménye tudatta, amelyben emlékeztet arra, hogy 1983 és 1988 között a területi igazgatásrendészeti szervek több mint félszáz olyan sajtórendészeti szabálysértési ügyben jártak el, amelyben az elkövetők a demokratikus ellenzék szervezeteihez tartozó személyek voltak. Az engedély nélkül előállított sajtótermékeket – az archiválás céljából megőrzött egyes példányok kivételével, amelyeket most visszaadnak – megsemmisítették. Népszabadság 1989. október 20. Demszky Gábor úgy tudta, hogy a politikai egyeztető tárgyalásokon az MSZMP tárgyalódelegációja ajánlotta fel az Ellenzéki Kerekasztalnak, hogy jószolgálatként közbenjár szamizdat-ügyben, és megpróbálja elkészíttetni a Belügyminisztérium illetékeivel a listát, illetve visszaszolgáltatni ezeket a kiadványokat. Egy nyomdagép szabadlábbon. 168 óra. 1989. szeptember 12.; Végül a szamizdat anyagok vonatkozásában eredményesnek bizonyult Juhász Gyula, az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója kezdeményezése. A szamizdat anyagok közgyűjteményben való elhelyezéséről. Levélváltás a Belügyminisztérium és az Országos Széchenyi Könyvtár között. 1989. október 23 – december. 2. p. ÁBTL 1.11.1. 111. d. 45-1010/89.

lyozás kérdéskörét. Súlyosabb viszont az a bizonyíték, amely éppen a kormánypárt felelősségét támasztja alá a kérdés negligálásában. Kiderült ugyanis, hogy 1989 június elején, tehát még a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások előtt a Belügyminisztérium követelményként megfogalmazta: „egyrészt az állambiztonság működése, eszközei legyenek ellenőrizhetők, másrészt mint sarkalatos törvény *az Alkotmány elfogadása utáni időszakban* történjen tárgyalásuk”.¹⁹ Ennek ellenére Pozsgay Imre pártjának felelősségét azzal kívánta elhárítani, hogy többször is kijelentette: „Nem értem, hogy a kerekasztaltárgyalásokon bizonyos erők *miért gördítettek akadályokat az állambiztonsági törvény megalkotása elé*, s miért vették ki a sarkalatos törvények sorából.”²⁰

Hasonló álláspontot képviselt hivatalosan is dr. Kámán György katonai főügyész, aki 1990. február 26-án adott tájékoztatást Németh Miklós miniszterelnöknek a belső biztonsági szolgálat tevékenységével kapcsolatban folytatott nyomozásáról. „A politikai egyeztető tárgyalások alkalmával a kerekasztal I/6. munkabizottságának 1989 szeptember 6-i ülésén Pallagi Ferenc miniszter-helyettes többek között úgy nyilatkozott, hogy 'a jövő útjának azt tartják, hogy önálló állambiztonsági törvény szülessék, amely rendelkezik a szolgálat rendeltetéséről, szervezetéről és az általa használt titkosszolgálati eszközökről'. Az utóbbival kapcsolatban azt látná szerencsésnek, ha 'ezek az eszközök külső szerv, pl. a bíróság engedélyéhez kötötnen lennének csak alkalmazhatók'. Utólag sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy a kerekasztaltárgyalásokon ezt a témát nem sorolták a sarkalatos törvényekkel megoldhatóak közé.”²¹

Maga Pallagi sem emlékezett másképpen. 1995-ben öt korabeli résztvevő közreműködésével jött létre az a kerekasztal-beszélgetés, amely további háttér-információkkal szolgált az öt évvel korábbi történeésekről.²² A diskurzus legmeglepőbb – de senki által kétségbe nem vont – kijelentése a Duna-gate idején a III/III. Csoportfőnökséget irányító, majd lemondott miniszterhelyettestől, Pallagi Ferencről származott. Elmondta, hogy milyen „fájó pont” számukra, hogy éppen ők erőltették, hogy „a nemzetbiztonsági tevékenység és az arról készíthető törvény a háromoldalú kerekasztal tárgyalások során olyan megítélést kapjon, hogy az a sarkalatos törvények közé kerüljön be”. Szerinte ezt *a sarkalatosságot az utolsó időszakban söpörték ki*. Ennek hátránya pedig nemcsak a Duna-gate-ügyön mérhető le, de a szolgálat egész tevékenységére a mai napig is rányomja bélyegét.

Pallagi tévedése nem csak az időközben eltelt öt évnek tulajdonítható. Ő ugyanis már öt hónappal a történetek után is másként idézte fel említett látogatását az I/6-os munkabizottságnál. Az 1990. január végén felállított, „A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság” 1990. február 9-i ülésén úgy emlékezett, hogy a tárgya-

¹⁹ GALAMBOS LAJOS: *A magyar polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerének tartalmi módosulása a rendszerváltozás folyamatában*. Kandidátusi értekezés. Bp., 1997. ZMKA (ZMNE) Kutató Könyvtár 25949. 55. p.

²⁰ POZSGAY IMRE: „*Pártszempontokból, választási megfontolásból bíráltak.*” Népszabadság, 1990. január 17.

²¹ A Katonai Főügyészség nyomozása az un. belső biztonsági szolgálat tevékenységével kapcsolatban Tájékoztató, Katonai Főügyészség a Minisztertanács Elnökének. 1990. február 26. 5. p. Németh Miklós, a Minisztertanács Elnöke Titkársága iratai. Minősített és minősítés nélküli anyagok. MOL XIX-A-2-at. 7. d. sz. n.

²² Öt év után a Dunagate-ügyről. Kerekasztal-beszélgetés, 1995. február 9-én. Résztvevők: Finszter Géza, Koláth György, Pajcsics József, Szikinger István, Pallagi Ferenc, Korinek László. Belügyi Szemle, 1995. 4.

lások során abban értettek egyet, hogy a legcélszerűbb az volna, az új törvénynek „akkor volna meg az igazi helye és szerepe, ha az új, demokratikus országgyűlés hozza meg”.²³ Ez ugyan nem azonos Pozsgay állításával, sem a Pallagi által később mondatkával, de Tamás Gáspár Miklós hitelesnek tűnő adalékokkal tudott szolgálni a vizsgáló bizottság ülésén. Sőt, erre a körülményre már előző nap, Végvári József meghallgatásakor is felhívta a figyelmet²⁴: „Szeretnék információt adni a bizottságnak erről. A kérdés többször fölmerült, és én elkértem a jegyzőkönyvet. A plenáris ülésen is szó volt erről. A Magyar Szocialista Párt képviselője azt hiszem, Fejti volt – nem emlékszem pontosan. (Pallagi Ferenc: Akkor még Magyar Szocialista Munkáspárt volt.) Azt mondta, hogy a döntést nem lehet meghozni, mert a nemzetbiztonsági törvény még nincs készen. Az ellenzék – valóban nem igazán tartalmasan – ellenezte, azt mondták, hogy ez a dolog sürgős és ezzel az ügy feledésbe is merült, nem tértek vissza rá. Nem akarta senki megakadályozni, csak egyszerűen lekerült a napirendről.” „Elnök: Ezt a jegyzőkönyvet kérjük el.” „Tamás Gáspár Miklós: Talán a legegyszerűbb, ha elhozom.”²⁵

Arról a későbbi bizottsági jegyzőkönyvek nem szolgáltatnak információt, hogy sor került-e az ominózus jegyzőkönyv bizottsági megismertetésére, az viszont biztos, hogy ennek a forrásanyagnak csak a hiánya állapítható meg az Országgyűlés irattárában, ahol a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai közül csak a jegyzőkönyvek találhatók, némi töredékes háttéranyaggal. Ennek ellenére minden elérhető adat és információ abba az irányba mutat, hogy Tamás Gáspár Miklós hivatkozása igazolja a megíúsult állambiztonsági törvényhozás miatt az 1989-es ellenzéket ért vádak megalapozatlanságát. Ha pedig a Tamás Gáspár Miklós említette „plenáris ülés”-en²⁶ valójában a „középszintű politikai egyeztető bizottság” ülését értette, akkor még közelebb kerülhetünk a megoldáshoz.

A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások középszintű politikai egyeztető bizottságának 1989. július 6-i ülésén Zétényi Zsolt az erőszakos megoldásokkal kapcsolatban markánsan képviselte az Ellenzéki Kerekasztal álláspontját: „különböző információkra van szükség az állambiztonsági szervezetrendszer működésére, a rendőrség és a munkásőrség bevetettségére. *Az egyéni szabadságok korlátozására vonatkozó számtalan szolgálati szabályzat, körlevél, parancs, számtalan nyilvántartás van, amelyet nem ismerünk.* Az volt a feladatunk, hogy döntéseket készítsünk elő, de ezen információk hiányában döntéseket még javasolni sem tudunk. Erre viszont az válaszolta az MSZMP tárgyaló küldöttsége, hogy nincs kompetenciája. Azért akadt meg az ügy, mert hárman vagyunk jelen, ezekre az adatokra szükségünk van, illetve hajlandók vagyunk elfogadni, hogy

²³ Pallagi Ferenc meghallgatása. A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai. Jegyzőkönyvek. 1990. február 9. Országgyűlés Iratkezelési Osztály E-gyűjtemény Visszaminősített TÜK-iratok 1990. 59. d. BB-0022/1990. 23. p.

²⁴ Végvári József meghallgatása. A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai. Jegyzőkönyvek. 1990. február 8. Országgyűlés Iratkezelési Osztály E-gyűjtemény Visszaminősített TÜK-iratok 1990. 59. d. BB-0021/1990. 120. p.

²⁵ A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai. Jegyzőkönyvek. 1990. február 9. Országgyűlés Iratkezelési Osztály E-gyűjtemény Visszaminősített TÜK-iratok 1990. 59. d. BB-0022/1990. 24. p.

²⁶ A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások során csak két ízben volt plenáris ülés. A tárgyalások megnyitásakor, 1989. június 13-án és a politikai egyeztető tárgyalások első szakaszát lezáró megállapodás elfogadásakor 1998. szeptember 18-án.

ezeknek az adatoknak a köre esetleg más módon megszabható, de kényszerintézkedésekről úgy határozni, *hogy nem ismerjük a rendőrség szolgálati szabályzatát, a fegyveres testületek bevetettségének alapelveit, nem tudjuk, hogy ki a hadsereg főparancsnoka, milyen mechanizmusok érvényesülnek – így tárgyalni sem lehet.* Tisztelettel felvetem, mint kérést, hogy az információkat kapjuk meg.”²⁷

A felvetésre Fejti György KB-titkár válaszolt az MSZMP tárgyalódelegációja részéről, és nagy valószínűséggel éppen ez a Tamás Gáspár Miklós által emlegetett jegyzőkönyvi részlet: „Tulajdonképpen az alapkérdés ez a kompetencia problémához: nekem az az érzésem, hogy a 6-os bizottság esetében maradt leginkább nyitva a kompetencia kérdése, és ez sok problémát okozhat. Ezért ajánlani kellene a 6-os bizottságnak, még egyszer tekintse át tematikailag, hogy mit ért abba a tárgykörbe valónak, amit ez a keretszerű szöveg kimond. [...] Végezetül az információ kérdésében maximális rugalmasságot kellene ajánlanunk, de az érvényes jogszabályoknak és törvényeknek a keretei között. *Különleges esetekben, amikor egy-egy érvényes rendelkezés vagy törvény a munka érdemi továbbvitelének a gátjává válik, akkor azt kell kezdeményezni, hogy az adott rendelkezés vagy törvény hatályon kívül helyezését kellene mérlegeljük, de az információ gyűjtésének a határát, főleg ami az állambiztonsági, belügyi testület munkájával kapcsolatos, az az érvényes törvényes rendelkezés határai között kell, hogy végigmenjen.*”²⁸ Fejti kijelentése egyértelművé teszi, hogy szó sincs az ellenzék „szabotázsakciójáról”, az állambiztonság / nemzetbiztonsági átalakulás szabályozása az MSZMP jóvoltából egyszerűen nem kerülhetett be a tárgyalandó (ha nem is „sarkalatos”) törvények körébe.

2. Az ellenőrző bizottságok a választások előtt és után

2. 1. 2006 végén, 2007 elején az államtitokról és a szolgálati titokról szóló – akkor hatályban lévő – 1995. évi LXV. törvényre hivatkozva a Társaság a Szabadságjogokért jogvédő szervezet közérdekű adatigényléssel fordult több titokbirtokos szervhez, hogy tájékoztatást kérjen az ezen szervek birtokában levő minősített adatok minősítésének megszüntetésével kapcsolatosan. Ennek során az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságát is megkeresték azzal a kéréssel, hogy közöljenek információt arról: milyen adatok titkosítását szüntették meg 2004 és 2007 között. Az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága valamint az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága e megkeresések kapcsán először az adatvédelmi biztos állásfoglalását kérte, majd ennek nyomán a bizottságok elnökei, Lázár János és Simicskó István 2007. március elején közös levélben fogalmazták meg válaszukat²⁹. A felülvizsgálat és a minősítés megszüntetése kivétel nélkül bizottsági, albizottsági, illetőleg vizsgálóbizottsági zárt ülésekről fel-

²⁷ Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások középszintű politikai egyeztető bizottságának 1989. július 6-i ülése. A rendszerváltás forгатókönyve: kerekasztal-tárgyalások 1989-ben. 2. köt. Magvető, Bp., 1999. 326. p.

²⁸ I. m.: 327. p.

²⁹ Az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága és Nemzetbiztonsági Bizottsága elnökeinek tájékoztatója. 2007. március 5. Országgyűlés Iratkezelési Osztály E-gyűjtemény Visszaminősített TÜK-iratok 1990. 59. d. Az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága HRB-147/2007. Nemzetbiztonsági Bizottsága Nbb-39/2007.

vett jegyzőkönyveket érintett. Nem új felülvizsgálatra került tehát sor. A Nemzetbiztonsági Bizottság 1990-es jegyzőkönyveinek egy részét ugyanis Kövér László bizottsági elnök már egy évvel korábban, 2006. január 30-án visszaminősítette. A két bizottság minősítésükben megszüntetett iratainak jegyzékét két melléklet tartalmazta. A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság illetve jogelőd bizottságainak 1958 és 1999 közötti üléseiről készült jegyzőkönyvei közül negyvenöt, az 1989 novembere és 1990 februárja között működött Honvédelmi Vizsgálóbizottság nyolc, valamint a Nemzetbiztonsági Bizottság 1990-ben tartott 10 ülésének jegyzőkönyvei szerepeltek az iratjegyzékben.

Ugyanakkor nem bizonyult tényszerűnek a bizottsági elnökök azon közlése, mely szerint a „megszüntetett minősítésű iratokat, a minősítés felülvizsgálatát követően, a bizottságok elnökeinek rendelkezése alapján, az Országgyűlés Hivatalának TÜK Irodája – mint nyilvános iratokat – az Irattári és Levéltári Osztálynak adta át”. Itt ugyanis nyoma sem volt az iratoknak.³⁰ Eredménytelennek bizonyuló kísérletek után három évvel később, 2010 tavaszán váratlanul az Országgyűlés Főtitkársága adott tájékoztatást ennek okáról: „a Nemzetbiztonsági bizottság egyes 1990-es bizottsági üléseiről készült jegyzőkönyveinek az adatvédelmi törvény rendelkezéseinek megfelelő felülvizsgálata folyamatban van”. A felülvizsgálat lezárulta után 2009 közepén már valóban kutathatóvá váltak az iratok, legalábbis a 2007-es jegyzékben szereplő tíz Nemzetbiztonsági Bizottsági jegyzőkönyv vonatkozásában. Ezek utalásaiból azonban egyértelművé vált az is, hogy legalább ugyanennyi ülést tartott még a Bizottság 1990 során. Idővel kiderült, hogy valóban léteznek ezek a jegyzőkönyvek, adatellenőrzésük azonban további egy évet vett igénybe. Ezek visszaminősítését ugyanis csak 2009. március 23-án hagyta jóvá Simicskó István, bizottsági elnök. Végül 2011 tavaszán tizenegy további jegyzőkönyv vált megismerhetővé. Mégsem tekinthető teljesnek a huszonegy jegyzőkönyvből álló sorozat, a hiányokra azonban csak közvetett bizonyítékok állnak rendelkezésre. Az 1990. november 15-i ülésen például önálló napirendi pontként szerepel az előző héten tartott meghallgatásból adódó feladatok megtárgyalása, miközben az 1990. november 1-e és 15-e közötti időszakban tartott ülésnek semmi nyoma.

Kedvezőbb körülmények között lehet viszont az 1990. évi tavaszi választások előtt létrehozott „A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság” irataihoz hozzájutni. Ezt a bizottságot a Nemzetvédelmi Bizottság joggal tekintette jogelődjének, hiszen az 1990. februárjában meghatározott feladatkör vonatkozásában a választások semmi változást nem eredményeztek, gyakorlatilag új összetételben folytatták a megkezdett munkát. Az 1990. január végén megalakult, Mezey Károly független képviselő vezette bizottság határozattervezetük megfogalmazásáig, 1990. február 28-ig kilenc ülést tartott. Ezek ismerete nélkül aligha lehet megérteni az év végig tartó Nemzetbiztonsági Bizottsági vizsgálódások, meghallgatások igazi jelentőségét. A két bizottság mindvégig az országgyűlési határozatban megjelölt célja szerint működött: „a Bizottság feladata a belső biztonsági szolgálat tevékenységének kivizsgálása”.

Az 1990. évi állam- / nemzetbiztonsági jegyzőkönyvek két, jól elkülöníthető, mégis szervesen összetartozó időszakban keletkeztek. A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság 1990. január 31-e és április 13 között 11 ülésnapot tartott. Volt nap – február 15-e –, amikor négy alkalommal is összeültek. Kezdeti személycseréket

³⁰ Lásd: KURCZ BÉLA: *Megszűnt titkosítás, hozzáférhetetlen iratok*. Népszava, 2010. február 15.

követően véglegeseedett a bizottság összetétele. A változások egy dátum nélküli, de február első hetében módosított iraton is nyomon követhetők:

A Bizottság elnöke: dr. Mezey Károly, független képviselő

A Bizottság tagjai:

dr. Debreczeni József, MDF

dr. Fodor László, MSZMP

dr. Géczi István (kézzel, a kihúzott Dr. Solymosi József neve fölé írva) semleges (sic!) képviselő

Tamás Gáspár Miklós, MSZP-bizalom után (utóbbi kézzel áthúzva)

Varga Sándor, MSZP

Viola Károly (kézzel, a kihúzott Vassné, Nyéki Ilona neve fölé írva) Néppárt

A Bizottság feladata a belső biztonsági szolgálat tevékenységének kivizsgálása. A bizottság vizsgálatának módszerét, eljárási és működési rendjét maga határozza meg. A vizsgálat során a bizottság által kért adatokat – az Alkotmány 21. §-ának (3) bekezdése alapján – mindenki köteles a rendelkezésére bocsátani, illetőleg köteles előtte vallomást tenni. A bizottság munkájának befejezésekor ténymegállapításairól az Országgyűlést tájékoztatja. A bizottság feladata továbbá a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló törvény alapján az igazságügyminiszter által végzett engedélyező tevékenység figyelemmel kísérése. A miniszter munkájáról havonta köteles tájékoztatást adni a bizottságnak. A bizottság tagjait végzett tevékenységük során az államtitkok védelméről szóló jogszabályokban foglalt kötelezettségek terhelik. A határozati javaslatot az Országgyűlés az 1990. január 31-i ülésén fogadta el.³¹

A választásokat követően, 1990. május 3-án megalakult Nemzetbiztonsági Bizottság 1990. május 8-a és december 21-e között 21 ülésnapot tartott. Speciális helyzetét az jelentette, hogy jogfolytonosként megörökölte a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság feladat- és jogkörét, miközben nem vált állandó bizottsággá, viszont hivatalosan nem vizsgáló-, hanem különbizottságként működött. Az Országgyűlés bizottságainak létrehozásáról, tisztségviselőinek és tagjainak megválasztásáról 41/1990. (V. 18.) OGY határozat meg sem említette a Nemzetbiztonsági Bizottságot. Ugyanakkor a hat parlamenti pártnak és a független képviselőknek az Országgyűlés alakuló ülését előkészítő, 1990. április 28-i megállapodása – amely a bizottsági helyek elosztásáról is döntött – az öt különbizottság között utolsóként foglalkozott a Nemzetbiztonsági Bizottsággal³². Eszerint a tizenhárom fős bizottság elnökét az SZDSZ, alelnökét az MDF, titkárát a FKGP adja. Tagjai között az MDF négy, az SZDSZ kettő, az FKGP, MSZP,

³¹ 7/1990. (II. 14.) OGY határozat a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság felállításáról. Az MDF-et eredetileg Roszik Gábor képviselte volna, de a bizottság felállításának napján fenyegető levelet kapott, így átadta helyét Debreczeni Józsefnek. Lásd: Interjú Roszik Gáborral 2004. május 21. Hős vagy áruló? Dokumentumfilm, R.: Kiss Róbert, DVD-ROMs 54'; Mokép Uránia Filmműhely 2004. OSA Film Library [FL 641].

³² Országgyűlési kézikönyv. Országgyűlés, Bp., 1992. 221. p.

FIDESZ és a KDNP egy-egy taggal képviselteti magát. Összetétele ennek megfelelően a következőképpen alakult³³:

elnök: Dr. Demszky Gábor (SZDSZ) (1990. 11. 30-ig, 1990.12.15-től Dr. Kövér László, FIDESZ)
 alelnök: Szokolay Zoltán (MDF)
 titkár: Bereczki Vilmos (FKgP)
 tagok: Dr. Fodor Gábor (Fidesz);
 Dr. Gál Zoltán (MSZP)
 Dr. Ilkei Csaba (MDF)
 Dr. Keresztes Sándor (1990.08.31-ig; 1990.09.10.-től Dr. Inotay Ferenc, KDNP)
 Dr. Kátay Zoltán (MDF)
 Dr. Kovács Béla (FKgP)
 Kőszeg Ferenc (SZDSZ)
 Mécs Imre (SZDSZ)
 Petronyák László (MDF)
 Sarvas Béla (MDF)

Mindkét bizottság feladatait a 7/1990. (II. 14.) OGY határozat tartalmazta. Ebből a belső biztonsági szolgálat tevékenységének kivizsgálása értelemszerűen csak a „Mezey-bizottságra” vonatkozott. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló törvény alapján az igazságügyminiszter által végzett engedélyező tevékenység figyelemmel kísérése viszont mindkét bizottság napi-rendjén szerepelt, maga a miniszter havonta volt köteles tájékoztatást adni a bizottságnak a munkájáról. Működési rendet (ügyrendet) csak az év végére alakítottak ki, de a törvényalkotás feladataiban az év során folyamatosan részt vettek.³⁴ A képviselői jelenlét az év során 71 %-os volt, amely magasnak mondható ugyan, de nem haladta meg az Országgyűlési bizottságok 1990-es évi átlagát.³⁵

Miközben a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai maradtaklanul megismerhetők, a nemzetbiztonsági bizottsági jegyzőkönyvek egyes részeikben fontos kimaradt oldalakra utalnak vagy éppen kitakart állapotban vannak (erre utalhatnak a nyitóoldalak: „Részjegyzőkönyv” az iratok megjelölése). Az igazságügyminiszterek meghallgatásainak 50-70 oldalas anyagai teljesen hiányoznak

³³ Ilkei Csaba visszaemlékezése szerint „amikor 1990-ben a 13 tagú Nemzetbiztonsági Bizottságban fel akartuk fedni a négy beépített hálózati személyt, (”Havasi Zoltán” MDF, ”Nagy László” MDF, ”Palotás János” FKGP, és ”Magyar Károly” KDNP.), s egy nyilatkozatot készítettünk elő arról, hogy soha semmi kapcsolatunk nem volt az állambiztonsági szervekkel, a bizottsági ülésen mindegyik jelen lévő érintett szemrebbetés nélkül, némi vállrándítással aláírta azt.” ILKEI CSABA: *A behálózott első szabadon választott magyar országgyűlés. Volt ügynökök, titkos megbízottak, titkos munkatársak mint az új rend képviselői.* <http://www.utolag.com/BehalozottMagyarOrszaggyules.htm> (letöltve: 2010. október 12.)

³⁴ A Nemzetbiztonsági Bizottság a feladatainak meghatározására elkészített egy országgyűlési határozati javaslatot is, de ezt az év során visszavonta. DAKU MAGDOLNA: *A szakértők közreműködése a bizottságok munkájában, részvételük a bizottsági üléseken (1990–1994).* In: *A bizottsági munka* (1. rész) Országgyűlés, Bp., 1994. 108. p.

³⁵ Részvételi arányok a bizottságok ülésein 1990–1994. In: *A bizottsági munka* i. m. Adatok, 338. p.

(az oldalszámozásból lehet ezekre következtetni), ugyanakkor Kulcsár Kálmán 1990. március 23-i meghallgatása a „Mezey-bizottság” előtt megismerhető.

A Nemzetbiztonsági Bizottság 1990 évi jegyzőkönyvei sem képeznek teljes sorozatot. Az ismert huszonegy jegyzőkönyvnél legalább eggyel több létezéséről tudhatunk. A november 15-i ülésen – második napirendi pontként – utalás történik egy „múlt heti téma ellenérdekű felei meghallgatásának tervé”-re. Tehát 1990. november 5-e és 9-e között biztosan tartott ülést a Bizottság. Ugyanakkor az 1990. október 19-e és november 15-e közötti időszakból egyetlen jegyzőkönyv nem található. Bizonyíthatóan tehát egy, de feltehetően több jegyzőkönyv is hiányzik. Feltételezhető, hogy ezt (ezeket) egészében titkosították. (Érdemes megnézni a november 15-i jegyzőkönyvet, következtetni lehet belőle, miért volt érzékeny az előző ülés témája. Eördögh Árpád állambiztonsági tiszt meghallgatására történik ugyanis utalás, aki súlyos – egyebek mellett emberölési – vádat is megfogalmaz a korábbi szolgálati vezetőkkal szemben. Őket is meg kívánja hallgatni a Bizottság, és jelenteni akarják a helyzetet Németh Miklósnak. Mindez elmaradt.)

Ami a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló, január és április között ülésező bizottság napirendjeit illeti, gyakorlatilag ezt folytatja, majd szinte megismétli a Nemzetbiztonsági Bizottság a májustól decemberig tartott ülésein.³⁶

A mintegy kétezer oldalnyi jegyzőkönyv természetesen politikai, intézményi és szabályozási kapcsolataival adhat választ a korábban vázolt kérdésekre. Azok a segédanyagok, amelyek az ABTL-ben, a MOL-ban, az Országgyűlés Iratkezelési Osztályán illetve az OSA Archívumában találhatóak segíthetnek értelmezni, kiegészíteni, összefüggéseibe helyezni a jegyzőkönyvek külön álló elemeit, miközben érzékeltethetik ezen dokumentumok működésének valódi dinamikáját is.

2. 2. Az alábbiakban illusztrációképpen közölt jegyzőkönyvrészlet Pallagi László, korábbi főcsoportfőnök, miniszterhelyettes meghallgatásának szövege. Pallagi a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság előtt 1990. február 9-én már részt vett egy kb. három órás meghallgatáson. Az 1990. július 19-i dátum több szempontból is érdekes és kellő alapot szolgáltat a két meghallgatás állításainak összehasonlítására is. Február végén – az államtitok-sértés illetve kötelességszegés ügyében – vádemelés nélkül *ügyészi megrovásban* részesítették a katonai ügyészségen a Belügyminisztérium belső biztonsági szolgálatának vezetőit, hasonlóan Végvári József őrnagyot is. Pallagi Ferenc és Horváth József ellen a vád az volt, hogy nem szüntették be a belső biztonsági szolgálat törvénsértő tevékenységét.³⁷

³⁶ A korábbi belügyminisztérium és az állambiztonsági szolgálatok vezetőinek meghallgatásán kívül az Antall-kormány érintett miniszterei is beszámoltak a Nemzetbiztonsági Bizottság előtt. Körükben a következő változások történtek 1990 folyamán: belügyminiszter Horváth Balázs 1990. május 23-tól december 21-ig, őt Boross Péter váltotta fel. A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok felügyeletével megbízott tárca nélküli miniszter 1990. július 23-tól december 21-ig Boross Péter, őt Gálszecsy András követte a miniszteri poszton. Balsai István igazságügyi miniszteri megbízatásában nem történt változás.

³⁷ Pallagi Ferenc hivatali visszaélés bűntette miatt indított bűnügye. Határozat. Katonai Főügyészség 1990. február 23. 21. p. Németh Miklós, a Minisztertanács Elnöke Titkársága iratai. Minősített és minősítés nélküli anyagok. MOL XIX-A-2-at. 7. d. B.001/1990.

A történet első része ezzel lezárult. Az 1990 márciusi szabad választások, után pontosabban a választási kampány elmúltával a Duna-gate-ügy – úgy tűnt – *gyorsan feledésbe* merül. Ezért is keltett feltűnést, hogy amikor június 25-én a Parlament Györgyi Kálmánt választja Legfőbb Ügyésznek első lépéseként a Katonai Főügyészséget a nyomozás befejezésére és a Budapesti Katonai Ügyészséget pedig *vádemelésre utasította* Végvári József, Horváth József és Pallagi Ferenc ügyében. Indoklásában megemlítette: „a felderített méltányolható körülményeket a büntetés kiszabása során kell majd a bíróságnak értékelnie, de azok miatt a szolgálatra jelentős hátránnyal járó előjárói intézkedés elmulasztása – amelyre a törvény öt évig terjedő szabadságvesztést rendel – nem vált csekélylé, erre hivatkozva a nyomozást megszüntetni nem lehet”.³⁸ November végén – majd 1991 január elején másodfokon – hozott ítéletében a katonai bíróság államtitok és szolgálati titok megsértés miatt Végvári Józsefet elmarasztalta és *megrovásban* részesítette.³⁹ Pallagi Ferenc esetében 1991. május 28-án, Horváth József vonatkozásában 1991. május 29-én vált jogerőssé a megrovás ítélet.⁴⁰ Fontosabbnak tűnt azonban a Duna-gate ügy gyors eljelentéktelenedésben a politikai helyzetben 1990 tavaszán bekövetkezett változás. A március végére kitűzött választásokra készülő pártok számára a kampány során – nagyrészt a mindmáig vitatott helyzet homályban maradt részletei miatt – közel sem volt nyilvánvaló és egyértelmű üzenete a Duna-gate-ügynek. Ezért ódzkodtak egyértelműen elkötelezni magukat egy olyan kérdésben, amelyben esetleg továbbra is kiszámíthatatlanul kerülhetnek elő bizonytalan értékű, vagy a korábbiakkal éppen ellenkező politikai következmények lehetőségeit implikáló dokumentumok.

Pallagi Ferenc 1990. július 19-i Nemzetbiztonsági Bizottság előtti meghallgatása nem csak azért érdekes, mivel egy ügyészségi megrovás után és egy bírósági ítélet előtt, „félidőben” került rá sor („Jelenleg büntetőeljárás alatt állok, mint gyanúsított. Ez egy kicsit kellemetlenül érintett”? – mondja bemutatkozásul a bizottságnak), hanem azért is, mivel az első, február 9-i meghallgatását követően lezajlottak a választások. Ezen az a „rosszabb” forgatókönyv érvényesült, amely elhárításán kimondva-kimondatlanul 1989 során az állambiztonsági főcsoportfőnökség fáradozott. Horváth József egy 1989. november végén tartott parancsnoki értekezleten hangsúlyozta: „Az MSZMP széthullásával a baloldal erői nem rendelkeznek centrummal, tehát fontos lenne, hogy a következő időszakban egy baloldali ellensúly is képződjön. [...] Azt is látnunk kell, hogy szerveztünk, de az egész társadalom jövője is függ attól, hogy a jelenleg háttérbe szorított és szétforgácsolódott baloldal mennyire lesz képes ismét jelentős politikai erővé, a jövő szempontjából kikristályosodási ponttá válni. Nekünk ezt a folyamatot lehetőségeinkhez képest – de nem törvényellenes eszközökkel – támogatnunk, erősíteniünk kell.”⁴¹ Pallagi Ferenc egyetértését az emlékeztető első oldalán rögzítette: „Elismerést, dicséretet ér-

³⁸ BM KI Belügyminisztérium Iratfeltáró Bizottság háttéranyagai 1995. Legfőbb Ügyész 10.737/1990/2. sz.

³⁹ A Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyésze Nyfl.10.735/1990/2. A hivatkozott irat Végvári József tulajdona.

⁴⁰ Pallagi Ferenc ny. r. vör. gy. és társai ellen szolgálatra jelentős hátránnyal járó előjárói intézkedés elmulasztásának büntette és más bűncselekmények miatt folyamatban lévő bűnügy. Jegyzőkönyv. Budapesti Katonai Bíróság 1991. június 12. BM KI Belügyminisztérium Iratfeltáró Bizottság háttéranyagai 1995. KB I. 94/1991.

⁴¹ BM parancsnoki összevonas megnyitó előadás. Horváth József csoportfőnök előadása. Siófok, 1989. november 21. 9. p. ÁBTL 1.12.4. Megyei Rendőr-főkapitányságok ÁB szerveinek és jogelődjeinek iratai, 29. d. 11-13-/1776/89.; továbbá: ÁBTL 1.11.1 8. d.

demlő vezetői, felelős parancsnoki munka. Szerintem ennyi ismeretet, eligazítást, útmutatást 20 éve nem kapott a szolgálat, mint most. Érdemes lenne megküldeni minden központi és területi belső elhárító osztálynak. XII. 18.” Ennek ellenére nem hogy nem a legerősebb pártként került ki az MSZP a választásokból, de még lehetséges koalíciós partnerként sem került szóba a neve a kormányalakítási tárgyalásokon.

Pallagi Ferenc 1990. július 19-én várakozó álláspontot képviselt. Harangozó Szilveszter, aki csak november elsején került a bizottság elé, az együttműködés teljes visszaautásításának álláspontjára helyezkedett. Nem volt ugyan kifejezetten ellenséges, de kooperációra sem volt hajlamos. Horváth József viszont sikeres közreműködőnek bizonyult a bizottságok munkája során. Háromszor is meghallgatták – 1990. február 15-én, 22-én majd november 22-én. Ráadásul az év közepén megjelent első, visszaemlékezéseit tartalmazó könyve⁴² jó alkalmat nyújtott további bizottsági kérdések megfogalmazására. Pallagi inkább a tényekre koncentrálni válaszolt az iratmegsemmisítésre, a nyilvántartásra, a dossziék rendszerezésére vonatkozó bizottsági kérdésekre. Nem hátrította el magát a kérdéseket azzal – ahogyan Harangozó Szilveszter gyakran tette –, hogy ő akkor már vagy még nem volt abban a beosztásban, hogy tudjon ezekről. Pallagi Ferenc a valószínűséget és sejtéseit is elmondta, mindig hozzátéve, hogy pontos információkkal nem rendelkezik. A laikusnak tűnő kérdésekre is türelmesen reagált: „itt tudás- és ismeret-zavar van”. Plasztikus kifejezése az „Aczél – Harangozó műhely”. Arra utalt ezzel, hogy e két szereplő kapcsolata fejezte ki igazán a szolgálatnak a politikával kialakult zárt világát.

Természetesen a „6-os” kartonok⁴³ sorsa megkerülhetetlen volt; leginkább az izgatta a bizottság tagjait – és másokat, azóta is –, hogy mekkora lehetőség volt a nyilvántartás adataiba beavatkozni, azokat kiemelni, másokat betenni, megsemmisíteni. Elhárító választ itt fogalmazott meg először: „Arról, hogy mi valós meg mi nem, tulajdonképpen csak azok a személyek tudnának nyilatkozni, akik abban az időben a tevékenységet végezték. Itt van egy furcsaság. Január végén bennünket leváltottak. Van egy időintervallum, amikor fogalmam sincs arról, hogy mi történt. Engem január végével felmentettek, attól kezdve nem tudom, mi történt.” Hasonlóan reagált az ügynök-listákkal kapcsolatos felvetésekre is: „Hogy itt április-májusban vagy a választásokat megelőzően, tehát március végén összeállhatott egy ilyen lista, azt én lehetségesnek tartom, de erről nem tudok felelősséggel nyilatkozni, mert én január végén onnan elkerültem. Ilyen listát addig nem készítettünk.”

Némiképp eltérő információkat szolgáltatott erről a kérdésről Németh Miklós, aki az ügynöklisták ügyében – hosszú hallgatás után – 2005-ben adott nyilatkozatot a Magyar Távirati Irodának:

Külföldi utamról a napokban hazatérve értesültem, hogy az internetre kikerült több ügynövezett ügynöklista. A kialakult bizonytalanságokkal terhes helyzetben hozzá szeretnék járulni a dolgok tisztázásához. Ez erkölcsi kötelességem. A problémátömeg azonban ma már annyira szerteágazó, hogy tisztázása nem lehet egyszemélyes vállalkozás. A magam részét megteszem, de biztos, hogy számos kérdés megválaszolása mások-

⁴² HORVÁTH JÓZSEF: *A tábornok vallomása : meztelenül a Duna-gate ügyben*. Pallwest, Bp., 1990.

⁴³ A 6-os számú kartonokat a beszervezett személyekről, illetve azokról állították ki, akiknek a beszerzése meghiúsult.

ra vár. Az is előfordulhat, hogy sok bizonytalanság, homályos pont még sokáig fennmarad.

Két dolgot világosan el kell választani egymástól. Az egyik: az interneten a közel-múltban közzétett úgynevezett 219-es lista. Erre a listára mostani, külföldi tartózkodásom alatt már felhívták a figyelmemet. A lista névtelenül jelent meg. Itt az a kérdés, hogy jogszerű-e a lista közzététele? Valószínűsítem, hogy ebben az esetben jogsértés történt. Remélem, hogy a megindított rendőrségi eljárás tisztázza, hogy a jogsértés olyan mértékű-e, amely bűnvádi eljárás indítását igényli.

Az említett internetes lista akkor jelent meg, amikor az ügynökök listájának nyilvánosságra hozatalát szabályozó törvényt a parlament még vitatja. Elszörnyedve gondolkodok arra, hogy e lista közzététele nyomán ártatlan emberek keveredhetnek gyanúba, és úgy tűnik, hogy már gyanúba is keveredtek. Ha ez folytatódik, akkor nem kerül pont a múlt végére, hanem éppen ellenkezőleg: a múlt sebei fakadnak fel, sőt új sebeket is ejtenek.

A másik ügy az 1990 májusában – a kormányzati átadási-átvételi folyamat részeként – utódomnak, Antall József miniszterelnök úrnak átadott lista. A két listát most sokan összekapcsolják. Többen úgy nyilatkoztak, hogy az internetre felkerült lista megegyezik vagy csak minimálisan tér el attól a listától, amelyet én Antall Józsefnek, majd néhány héttel később a hivatalában vele folytatott beszélgetést követően, egy, a miniszterelnök úrtól kapott másolattól, amelyet Göncz Árpád köztársasági elnök úrnak is átadtam. Előrebocsátom: nem tudom, hogy a két lista milyen viszonyban van egymással, mert a listáról magamnak másolatot nem készítettem, s pontosan ma már nem tudom felidézni az átadott lista részleteit. De ez az internetes lista valóságtartalmának megállapítása szempontjából nem perdöntő, mert ennek megállapítása szakszolgálati feladat.

Az általam átadott listáról a következőket tudom elmondani: Az 1990-es kormányváltás idején – áprilisban és májusban – többszintű átadási-átvételi folyamat történt. Több ezer oldalnyi dokumentum került átadásra az új kormányhoz egyrészt a minisztériumok és a főhatóságok részéről, másrészt a miniszterelnökség szintjén. Ennek a folyamatnak részeként a miniszterelnökségi anyagok között néhány oldalból álló, neveket és személyes adatokat tartalmazó ügynöklista is átadásra került. Ezt megerősítem. A lista a belügyminisztériumtól került be a miniszterelnökségre.

Nem tudom, milyen megfontolásból. A belügyminisztérium megbízott vezetőjéhez ezt a listát akkor eljuttatták, és ő úgy érezte, hogy kötelessége erről engem személyesen tájékoztatni és a listát nekem továbbítani. Én mást ekkor – rövid idővel az új kormány eskütétele előtt már nem tehettem – mint amit tettem, azaz a listát betettem több más fontos irattal együtt az utolsó általam összeállított dossziéba és átadtam a miniszterelnök úrnak. Megemlítettem a miniszterelnök úrnak, hogy én semmiféle listát nem rendeltem, ezért hitelességéről nyilatkozni nem tudok. De mivel hozzám került, köteles vagyok neki ezt is hiánytalanul átadni. Most is ezt gondolom. A listát át kellett adnom egyszerűen azon oknál fogva, hogy kézhez kaptam.

Az egész történetet ugyanúgy elmondtam Göncz Árpád elnök úrnak is. Más személytől semmiféle listát nem kaptam. Nem tudom, hogy az a lista, amelyet Antall Józsefnek átadtam, hány példányban készült. Azt sem tudom, hogy ki kinek hány példányt adott. Ennek tisztázása nem az én dolgom.

Természetesen megértem, hogy a közvéleményt és a sajtó munkatársait számos kérdés foglalkoztatja – mint például az, hogy ki és milyen szempontok alapján készítette a listát, hányat készített, és milyen megfontolásból tette ezt – de ezekre a kérdésekre én nem tudok válaszolni. Mint ahogyan arra sem, hogy az internetes listán miért szerepelnek 1990 előtt elhunyt személyek vagy külföldi állampolgárok.

A kormányzati iratok átadása, köztük az úgynevezett ügynöklistáné tizenöt éve történt. Akkor természetesen elolvastam a listát, de a névsor egészére vagy az általam átadott lista szerkezetére ennyi idő távlatából már nem emlékszem pontosan. Ezért egyetlen megjelent névről sem tudom határozottan állítani, hogy megtalálható-e azon a listán, amelyet én átadtam. Az átadás-átvétel rendezett körülmények között történt.

Több fontos gazdasági, pénzügyi és politikai kérdést tárgyaltam meg akkor Antall Józseffel, aki korrekt, figyelmes és felelős partner volt ebben, és aki a lényegi problémákra, teendőkre összpontosított. Az átadás-átvétel egyébként hasonlóan történt volna akkor is, ha a választók akaratából más összetételű kormány jött volna létre.

Minden embernek eltér az erkölcsi mércéje. Semmi rosszat nem kívánok állítani azokról, akik nyilatkoztak arról, hogy az internetes lista egyezik-e az általam átadott listával. Erkölcsileg ezzel nekik kell elszámolni. Az én erkölcsi mércém az, hogy egyetlen ártatlan embert sem keverek gyanúba. Egyben reményemet fejezem ki, hogy olyan ügynöktörvény születik, amely a múlt eseményeinek és történéseinek megismerése számára stabil jogi háttérrel teremt, nem árt az ország nemzetközi megítélésének, s megteremti a kényes, de szükséges egyensúlyt a múlt megismerésének igénye, illetve a nemzetbiztonság követelményei között.

Erkölcsi értéktéletem azonban nem változik: ártatlan emberek meghurcolásában nem működök közre. Nemcsak most, hanem máskor sem. Az ügyben további nyilatkozatot most nem kívánok tenni, ebben kérem a sajtó tisztelt munkatársainak megértését.

Budapest, 2005. március 2.

Németh Miklós

A bizottsági meghallgatása során Pallagi Ferenc éppen a hálózati nyilvántartás nyilvánosságra hozatalát ellenezte legélesebben. „Nemzetközi hátrány és baj származnék abból, ha megtudnák a nyilvántartás és a kartonok alapján, hogy kik voltak a szolgálattal kapcsolatban. Ez nemcsak hazai, hanem nemzetközi bajt is okozna. Lehet, hogy ezzel túl szubjektív vagyok, de ismerek bizonyos súlypontokat. Megmagyarázhatatlan állapot alakulna ki, és elszabadulna a pokol. Akit nyilvánosságra hoznak, az elmondaná, hogy ő hogy került nyilvánosságra, és ez egy láncreakciót indítana el, amely átcsapna a kémelhárítás és a hírszerzés területére is.” Abban viszont tévedett, hogy Csehszlovák és NDK-s példákat hozott fel ennek alátámasztására, hiszen akkor és azóta is teljesen eltérő ebben a kérdésben a hazai megoldás a közép-európai gyakorlattól. Annyira központi jelentőségűnek tartotta ezt a kérdést, hogy meghallgatása végén még egyszer visszatért a kérdésre: „A nyilvánosságra hozatal módszerétől én nagyon tartok. Én felelősséget érzek a tekintetben, hogy ez nagyon kemény dolog. Ezt le kell zárni, hogy senki alatt se legyen ez a bomba. Ha mi elkövettük azt a hibát, hogy a kartonokat nem semmisítettük meg, akkor ezt most kellene megtenni.”

Ilkei Csaba, aki a Bizottság tagjaként feljegyzéseket készített az ülésekről, Pallagi Ferenc július 19-i meghallgatásáról a következőket tartotta érdemesnek rögzíteni⁴⁴:

Pallagi elmondja:

1. A III-as Főcsoportfőnökség teljes hálózati anyaga megvan számítógépen, hiánytalanul a Lumumba utcai bázison. A kartonos állambiztonsági nyilvántartás is jórészt megvan, igaz, ebből kivette a magáét a megalakult NBH, a katonai hírszerzés és a bűnügyi hálózat. Az 1200 SZT-tiszt anyaga hiánytalanul fellelhető a BM Külügyi Osztályán. De nyilvánosságra hozatala bajt okozna: a., nemzetközi kapcsolatainkban, b., nem maradna autentikus erő a társadalomban, válságot okozna, pl. az egyház volt az egyik súlyponti kérdés, c., mindenütt vákuum és zavar keletkezne, értsd ez alatt azt, hogy a február 14-én megalakult Nemzetbiztonsági Hivatal nemcsak a kémelhárítástól, a III/II-ből vett át hálózati személyeket, hanem a politikai rendőrségtől, a III/III-ből is azokat, akik vállalták a további szolgálatot. Ezek az "aktívak" a névsor nyilvánosságra hozatalával lelepleződnének.

2. A politikai vezetés 1989 nyaratól gyakran kérdezett, sőt követelt: "Nem tudtok valami kompromittálót, nincs anyagotok erről és arról az ellenzéki személyről? Szedjetek már össze valamit!"

3., A politikai vezetés tudott az iratok selejtezéséről és megsemmisítéséről. 1989. december 18-án kezdték a megsemmisítést, december 31-ig be akarták fejezni, de nem győzték jegyzőkönyvezni, ezért december 22-én abbahagyták a jegyzőkönyvvezetést és attól kezdve nyom nélkül folyt a darálás és az égetés. A "Szigorúan titkos, különösen fontos!" jelentéseket megkapták a politikai vezetők, elolvasás után vissza kellett volna küldeniük, de csak a fele küldte, Korom Mihály például szinte soha.

4. A 6-os nyilvántartó kartonhoz három aláírás kellett: a beszervező tiszté, az osztályvezetőé és a vonalvezetőé. Egy-két tiszt próbálkozott év vége felé mennyiségi alapon sikeresnek látszani: lám, mennyi ügynöke van, kartont keríthetett, nevet is írhatott rá, de a csaláshoz még két tiszt kellett volna. (Mint az Operatív Nyilvántartó Osztályon annak idején nekem elmondták: legalább 4 helyen 8 ember szeme láttára kellett volna a hamis anyagnak átmennie, s ez nem történt meg soha. Az említett 3 hivatásos tiszt, a kézi és gépi nyilvántartás, a BM Személyzeti Főosztálya, a BM Pénzügyi Főosztálya, később a Főcsoportfőnökség Titkársága (külön kis számítógép), végül a felügyelő államtitkár titkársága (ide is egy számítógépet vittek be) megkerülhetetlen kontrollpontok voltak. Az SZT-tisztekről nem 6-os karton készült, nyilvántartásuk a BM Külügyi Osztályán történt.

5. Rögzítették a Politikai Bizottság, a Központi Bizottság és a Minisztertanács ülése is, de úgy, hogy a rögzítő nem hallgathatott bele, mert azt a gép rögtön jelezte volna.

6. Az Aczél György-Harangozó Szilveszter vonal zárt világ volt. A megrendelt anyagok nem írásban, hanem szóbeli megbeszélések alapján készültek.

⁴⁴ Ilkei Csaba 1990. július 20-ára datálja Pallagi Ferenc meghallgatását. Állambiztonsági jegyzetek 1990-ből – A BM III. Főcsoportfőnökség vezetői a Nemzetbiztonsági Bizottság zárt ülésein. http://www.utolag.com/AllambiztonsagiJegyzetek_1990.htm

A következő jegyzőkönyvi részlet kettős vonatkozásban sem tekinthető teljesnek. Nem érinti a Nemzetvédelmi Bizottság ezen ülésének más – például Boros Péter⁴⁵ meghallgatásának – anyagait, de a lényeg kiemelése érdekében a Pallagi Ferenc által mondottak is rövidítve, szögletes zárójellel [...] jelölve kerülnek közlésre.

3. Dokumentum

Szigorúan titkos!⁴⁶

NBB/0042/1990⁴⁷

Készült: 4 pl.-ban

1. sz. pld.

84 lap

Jegyzőkönyv⁴⁸

Készült az Országgyűlés nemzetvédelmi Bizottságának 1990. július 19-én, csütörtökön reggel 9 órai kezdettel a Parlament épületében tartott ülésén.

Az ülést dr. Demszky Gábor, a bizottság elnöke vezette.

A bizottság tagjai közül jelen voltak:

Szokolay Zoltán, a bizottság alelnöke

Bereczki Vilmos, a bizottság titkára

Dr. Fodor Gábor, Fiatal Demokraták Szövetsége

Dr. Ilkei Csaba, Magyar Demokrata Fórum

Dr. Kátay Zoltán, Magyar Demokrata Fórum

Dr. Kovács Béla, Független Kisgazdapárt

Köszeg Ferenc, Szabad Demokraták Szövetsége

Mécs Imre, Szabad Demokraták Szövetsége

Szarvas Béla, Magyar Demokrata Fórum

Napirend:

1. Pallagi Ferenc volt belügyminiszterhelyettes meghallgatása

2. Dr. Boros Péter miniszterjelölt meghallgatása

[...]

⁴⁵ A bizottság ülése a szünet után a második napirendi ponttal, Boross Péter miniszterjelölt meghallgatásával folytatódott. Boross Péter 1990. július 19-től tárca nélküli miniszterként felügyelte a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat.

⁴⁶ Országgyűlési Levéltár. Országgyűlés Iratkezelési Osztály Országgyűlési irományok 1990–1994. D-gyűjtemény IV. A. 16-b. NBB/0042/1990. Nemzetbiztonsági Bizottság iratai. Az ülések jegyzőkönyvei. 1990. július 19. A dokumentum első oldalán, a bal felső sarokban az „ORSZÁGGYÜLÉS TŰK IRODA” feliratú körpecsét található, valamint az alábbi szöveg olvasható: „Felülvizsgálati záradék. Felülvizsgáló neve: Dr. Kövér László. Beosztása: Nemzetbiztonsági Bizottság elnöke. Felülvizsgálat időpontja: 2006. 01. 30. Felülvizsgálat eredménye: minősítés TÖRÖLVE! A NBB/0042/1990-1. dz. Alapján.” Géppel írt tiszta-
zat. A jegyzőkönyv mellékletei: a Bizottság tagjainak és Pallagi Ferencnek küldött meghívók 1-1 oldalas másolatai.

⁴⁷ Az iratszámban áthúzott 00 a titkos minősítés 2007. évi feloldásakor utólag került az iratba.

⁴⁸ A Nemzetbiztonsági Bizottság iratai. Az ülések jegyzőkönyvei. 1990. július 19. Országgyűlés Iratkezelési Osztály Országgyűlési irományok 1990–1994. D-gyűjtemény IV. A. 16-b. NBB/0042/1990.

Pallagi Ferenc:

Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Bizottság!
Tisztelt Képviselő Urak!

Engedjenek meg egy megjegyzést! Öszintén mondom, hogy amikor megkaptam a meghallgatásra szóló felhívást, nagy felelősségérzettel és belső izgalommal készültem a mai meghallgatásra. Nem szeretnék érzékeny húrokat pengetni, de úgy érzem, hogy az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának a funkciója a jelen és a jövő társadalmi fejlődés szempontjából igen jelentős. Természetes, hogy ez a bizottság feltétlenül akkor tudja jobban ellátni ezt a feladatkört, ha konkrét ismereteket kap a múlt tapasztalatairól, amiből ki tudja alakítani a jelen és a jövő szempontjából hasznos és fontos lépéseket.

1989. május 1-vel kerültem ebbe a feladatkörbe. Korábban hálózati területen dolgoztam, az állambiztonsági szolgálat vezetésében voltam tíz évig technikai csoportfőnök, majd utána a szakszolgálatra felügyelő főcsoportfőnök-helyettes. Ennek nem a hálózat, hanem a figyeléstechnika, a levélellenőrzés voltak a területei.

A nyilvántartási rendszer nemzetbiztonságunk és titkosszolgálatunk ellenőrzése szempontjából nagyon fontos eszköze. Korábban ez a tevékenység beletartozott az állambiztonsági feladatkörbe, a nyilvántartás is. 1974-ben történt olyan döntés a minisztériumban, amely, a teljes állambiztonsági nyilvántartást kivette a mindenkori szolgálatok kezéből, és létrehozta az adatfeldolgozó csoportfőnökséget⁴⁹. Az elnök úr jelezte, hogy oda kerültek anyagok. Azok 1971 óta ott voltak.

Maga a technika is olyan volt, hogy ha egy hálózati személy beszerzéséről volt szó, akkor a hálózati csoportfőnökségnek át kellett küldenie az adatokat a hálózati parancsnokságra. Ott 1976 körül, amikor a Belügyminisztérium számítógépes technikai rendszere kiépült⁵⁰, mind az állambiztonsági, mind a bünyügyi területen levő hálózat anyagai bekerültek a számítógépbe, de megmaradt a manuális nyilvántartási rendszer is. Ennek nagyon fontos kontrollrendszere volt. Egymást kontrollálták ezek a nyilvántartások. A számítógépbe adott jelzést először mindig a nyilvántartáson kellett átvinni. Ez kölcsönösen működött, tehát a kémelhárítás belenézett a belső nyilvántartásba, a belső nyilvántartás pedig belenézett a kémelhárítás nyilvántartásába, sőt mód volt arra is, hogy a katonai hírszerzés nyilvántartásába bele lehessen nézni, és a katonai hírszerzésnek módja volt arra, hogy a bünyügyi hálózat nyilvántartásába belenézzen. Ez tehát ennyire összefüggő, szövevényes rendszer volt.

A konkrét kérdés. A selejtezésről és a selejtezéssel kapcsolatos megsemmisítésről én hoztam döntést. Teljesen természetes, hogy helyzetemet és a körülményeket is figye-

⁴⁹ A BM állambiztonsági szervek operatív nyilvántartási szabályzatának kiadása. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 002. számú parancsa. 1974. február 8. 10-21/2/1974. BM Központi Irratár (KI) Parancsgyűjtemény/1974. 152. d. 10-21/2/1974.

⁵⁰ A 11/1977. sz. BM parancs valamint a 4/1977. sz. államtitkári parancs határozta meg a BM III. Főcsoportfőnökség felső vezetését szolgáló központ számítógépes információs rendszer létrehozását. Javaslat a napi állambiztonsági jelentési rendszer kialakítására. ÁBTL 1.11.1. ÁBMHT 152. d. BM III. Főcsoportfőnökség 45-14/20/78.

lembe véve, nehezen került sor arra, hogy ezt a lépést megtegyem. A december 18-i utasításom⁵¹, amelyet kiadtam mind az operatív, mind a hálózati nyilvántartás selejtezésére és a selejtezéssel kapcsolatos megsemmisítésre, nem áll rendelkezésemre, de a bizottság megkaphatja azt. Ez irattározott anyag kell hogy legyen. Ez 6-8 oldalas konkrét utasítás volt, amelyben le volt írva, hogy milyen módon, milyen keretek között, kiknek a felelősségére, és így tovább.

A döntést tehát arról, hogy beinduljon ez a selejtezés és a vele járó megsemmisítés, én hoztam. A fő kritérium az volt, hogy mit nem szabad megsemmisíteni. Az operatív anyagok megsemmisítése a felelős vezetőre volt bízva.

Azt is hozzá kell tennem, hogy az előző társadalomban mindent megőriztek és irattárba raktak. Ez ilyen perspektívával működtetett apparátus volt. Ha módja lesz a bizottságnak az irattárba betekintenie, megláthatja, hogy mennyiségileg is milyen óriási iratanyag volt. Az is külön probléma, hogy a pártállam időszakából a Belügyminisztérium és elődei, az állambiztonsági, államvédelmi hatóság és egyebek voltak azok az államigazgatási szervek, amelyek minden iratot tároltak. Ez óriási hiba volt. Levéltárba meg egyéb helyekre került. Ez a pártállamiság arculatából, fakadt.

Amikor beindult a megsemmisítés, akkor jött olyan visszajelzés hozzám a munka menetében, hogy nem bírják. Mi ezt december végére akartuk befejezni. Nem bírják megoldani a feladatot, ha jegyzőkönyvezni kell. Ez abból állt volna, hogy ügyiratszám, az ügyirathoz tartozó számcsoport és az, hogy mikor került selejtezésre és a selejtezésben megsemmisítés vagy mi volt.

20-21-e körül lehetett (Szokolay: 22-én), amikor hozzám fordult a központi nyilvántartás vezetője, hogy nem bírják ezt. Ekkor olyan gondolat merült fel, hogy ne vezessünk jegyzőkönyvet, hiszen a konkrét dolgokat az ügysem tudja felszínre hozni. Ekkor jóváhagytam azt a kezdeményezést, hogy ne legyen jegyzőkönyv. Ezt az utasítást a titkárságon keresztül hagytam jóvá.⁵² Ezt én nem is írtam alá, ez egy más utasítási rendszerben ment. Távmondatokat kaptak a nyilvántartók. Teljesen biztos vagyok benne, hogy ezzel kapcsolatban ők az előző napokban készült jegyzőkönyveket is megsemmisítették.⁵³

Ennek a könnyítésnek a politikai konzekvenciáit, következményeit abban az adott működési szituációban – biztosan személyes fogyatékozságom folytán – nem tudtam végiggondolni. A jegyzőkönyvek hiányából elindult olyan találgatás, hogy ugyan mit semmisíthettek meg. Ez ma is irritáló tényező lehet, hogy megsemmisült-e minden, szabályosan semmisült-e meg minden, nincs-e valahol valami elrejtve, nincs-e olyan moz-

⁵¹ A javaslatnak a BM III/III. Csoportfőnökségen készült, Horváth József vezérőrnagy által aláírt első változata, amelyet Pallagi Ferenc miniszterhelyettes december 18-án jóváhagyott, eredetileg 1989. október 16-i keltezésű. ÁBTL 1.11.10. 118. d.

⁵² Módosító kiegészítés az állambiztonsági operatív nyilvántartás rendszerének felülvizsgálatáról szóló 11-13/1468/1989. számú javaslatához. BM Állambiztonsági Titkárság 1989. december 22. BM KI Belügyminisztérium Iratfeltáró Bizottság háttéranyagai 1995. BMH Titkárság 45-9/9/-27-89.

⁵³ A Pallagi Ferenc által említett december 22-i dátum, amelyről számítva a jegyzőkönyvkészítés felfüggesztésére is lehetőség nyílt nem jelentette azt, hogy akkortól mindenféle feljegyzés nélkül történt volna az iratmegsemmisítés. Ezt Horváth József iratai is bizonyítják. Ugyanis a „válogatás nélküli iratmegsemmisítés” mellett még 1989. december 28-án is – onnan az utolsó adat – előfordult rendes irattári jegyzőkönyvezés melletti selejtezés is. Megsemmisítési jegyzőkönyv 1989. december 28. Szigorúan titkos. TÜK Könyvek. BM III/III. Csoportfőnökség. Horvát József levelezés. 1984-1989. ÁBTL 1. 11. 6. III/III. Csfség. 11. d.

zanat, amely a mai vagy a jövőbeli helyzetet meg tudja zavarni, s előnyt vagy hátrányt tud keverni a politikai-társadalmi életben. Ennek a konzekvenciáit nem kellően mérlegettem. Ez nem mentségem.

Természetesen az iratmegsemmisítés más dolgairól is szívesen teszek jelentést.

Demszky Gábor

Említette, hogy köziratértékű anyagok, szabálysértési anyagok, büntetőanyagok maradtak meg. Mi tartozik még ebbe az anyagba ezenkívül?

Pallagi Ferenc

Két területen voltak az állambiztonság anyagai. Az állambiztonsági nyilvántartásokban óriási a telítettség. Az 1956-os és az 1956 után következő időszak bírósági anyagai ebben a központi irattárban vannak. Ezek nem a csoportfőnökségeknél voltak, hanem a központi irattárban. Itt nagy mennyiségű irat van. Minden, ami szabálysértéssel vagy valamilyen döntéssel lezárt ügyként volt kezelve, a központi irattárban volt. A csoportfőnökségnél csak élő munkaanyagok voltak, amelyeken mint élő anyagokon dolgoztak.

Ezeket nekünk közvetlenül irattári jelleggel kellett tárolnunk. Olyanok anyagai maradtak meg a hálózati nyilvántartásban, akik aktívan tevékenykedtek. Ezek az „M”- és a „B”-dossziék⁵⁴. A csoportfőnökség ezeket már nem használhatta tovább, le kellett adnia a központi irattárba. A hálózathoz kiváltak dossziéi ugyancsak a központi irattárba kerültek, a csoportfőnökségen nem maradhattak.

Ez az irattári rendszer úgy funkcionált, hogy amennyiben valaki elhalálozott, nyilvántartásba kellett venni a csoportfőnökségnél, és le kellett adni az anyagot a központi irattárba. Ez benne van azokban a paragrafusokban, amelyek szabályozták a nyilvántartási rendszert. Maga a paragrafus tartalmazta azt, hogy mi tekinthető levéltári vagy közokiratnak. Volt olyan személy is, akinek a tevékenysége már nem volt értékes vagy hasznos a szolgálat számára, vagy aki más pozícióba került; annak az anyagát is le kellett adni.

Akkor miért maradtak ezek meg? Ez is egy értelmezési rendszer. Ennek volt aktív oldala is. Hogy kik a tagjai vagy kik voltak a tagjai a hálózatnak, az mindenkor tájékozási pontot, tájékozási lehetőséget és tárgyszerűséget adott arra vonatkozóan, hogy ha valamilyen ügy felmerült. Nem biztos, hogy belső ügy. Lehetséges, hogy egy kémelhárítási ügy volt. Valaki a hálózatnál volt még a hetvenedik életévét is betöltve, aztán kikerült a hálózathoz, de hogy tagja volt a hálózatnak, az tény. Ezeknek a kartonjait nem semmisítettük meg.

Amikor ez a december 18-i iratmegsemmisítés, operatív anyagmegsemmisítés megtörtént, a hálózati kartonokat nem semmisítettük meg. A hálózati kartonokkal én nem rendelkeztem. Amikor a III/III. csoportfőnökségnél a munkadossziékat és a „B”-dossziékat megsemmisítették, a hálózati kartonokat összegyűjtötték, és átadták az in-

⁵⁴ Az „M”- (Munka-)dossziét az ügynökök, rezidensek és informátorok jelentéseinek gyűjtésére, munkájának ellenőrzésére nyitották. A „B”- (Beszervezési)dosszié az ügynök személyi dossziéja volt, amelyet az államvédelmi szervek ügynökeire, rezidenseire, informátoraira, konspiratív és találkozási lakások tulajdonosaira, bérlőire nyitottak, amelyben összegyűjtötték a hálózati személyek tanulmányozására, beszervezésére és az állambiztonsági szervekkel való együttműködésre vonatkozó adatokat.

formációt feldolgozó csoportfőnökség állambiztonsági nyilvántartó osztályának. Ezeknek ma – feltételezésem szerint – ott kell lenniök. Ott tehát a kartonoknak meg kell lenniök. Az információfeldolgozó csoportfőnökség vitte fel ezeket számítógépre, és utána törölték a számítógépről.

Ezt már én is csak hallomásból ismerem. Ez február-március táján történt meg, ez a belsős hálózat. Tulajdonképpen védeni kellett ezt a rendszert. Ez teljesen normális reakció volt. Az is normális reakció volt, hogy ezeket a kartonokat azért zártuk el és adtuk át, hogy illetéktelenek kezébe ne kerülhessenek. A Nemzetbiztonsági Hivatal bizonyára átvette a maga anyagait. A belső hálózati nyilvántartottakat levették a számítógépről. Ennek a számítógépes priorálási rendszernek volt egy szigorú szisztémája. Különböző belső jelek voltak arra, hogy kit milyen mértékig priorálhatnak. Ha valaki csalafintaságot csinált, és a kémelhárítás oldaláról priorált volt, akkor levették a számítógépről, és megmaradt a manuális nyilvántartás. A manuális nyilvántartást azért is tartotta meg az operatív nyilvántartó osztály, mert a manuális nyilvántartásból tudtunk leggyorsabban információhoz jutni, tekintettel arra, hogy a számítógépes priorálásnak mindig valamilyen intervalluma volt. Ha azonnal kellett válasz, azt a manuális nyilvántartásból kapták meg.

A manuális nyilvántartás most is ott kell hogy legyen a Belügyminisztérium adatfeldolgozó csoportfőnökségén. Gondolom, hogy itt szétszedés történt. A Nemzetbiztonsági Hivatal is bizonyára magához vette a maga munkájához szükséges anyagokat Bizonyára a katonai elhárítás is elvitte a maga anyagait. A bűnügyi rendőrség is bizonyára magához vette a maga anyagait. Itt tehát bizonyára egy szétszedés történt. Ennek ott meg kell lennie, hogy kinél mennyi van, hol van, mi van.

[...]

Pallagi Ferenc

Az operatív anyagok a mi felfogásunk szerint megsemmisültek. Milyen típusú anyagokat nem lehetett megsemmisíteni? Voltak ezek a bizonyos korlátozó szabályok, amelyek már nemcsak az operatív, hanem az ügydossziékban is jelentkeztek. Az ügydossziében volt az, ami még úgy volt, amit még nem adtak le a nyilvántartásnak, vagy amit a nyilvántartásban nem lehetett megsemmisíteni. Volt egypár olyan anyag is, amely szabálysértési hatósági intézkedéssel lezárásra került. Ezeket nem lehetett megsemmisíteni.

Hogy az ilyen ügydossziéknál, amelyek még a nyilvántartóknál voltak, mit nem lehet megsemmisíteni, ez a nyilvántartásnak is szól, hogy ő sem semmisítheti meg ezeket az anyagokat, amelyeknek élő történelmi értéke, levéltári értéke van. Ezeknek ott kell lenni.

Demszky Gábor

Például Korom Mihály⁵⁵ megrendelt önöktől egy munkát a Dialógus-csoporttal kapcsolatban⁵⁶. Az a megrendelés megvan, vagy ezeket az anyagokat is megsemmisítették?

⁵⁵ Korom Mihály 1980-tól 1985-ig az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, 1978 és 1985 között a KB fegyveres testületeket felügyelő adminisztratív *titkár*.

⁵⁶ Az első Dialógus-csoport 1981-ben az ELTE őszi diákparlamentjén jött létre. 1983-ban mozgalommá szerveződött. A békemozgalom nyíltan fellépett az atomrakéták európai állomásoztatása ellen is. Lásd:

Pallagi Ferenc

A hálózat területe nagyon zárt világ volt. Ez egy Aczél – Harangozó műhely. A szolgálat szempontjából is zárt világ volt. A politikával való kapcsolat szempontjából is zárt világ volt.

Amikor én a feladatot megkaptam, a politikával nem tartottam kapcsolatot. Belépett egy új helyzet. Az én ismereteim a belső elhárítás ügyeire korlátozódtak. A nyolc és fél hónapos működésemhez kapcsolódó kötelesség és felelősség oldaláról a legfőbb gondolatokat ismertem, mert bizonyos ismeretekkel rendelkeztem.

(Bejön dr. Boros Péter államtitkár.)

Demszky Gábor

Tehát a megrendelések nem dokumentálhatók. Az önök összefoglaló jelentései az eredeti ügyekkel kapcsolatban megsemmisültek, vagy ez egy külön kategóriába tartozott?

Pallagi Ferenc

Elnök Úr!

Most bizonyára arra gondol; hogy ami jelentést az MSZMP-nek és a mindenkori kormánynak küldtünk, az most már a szolgálat szintetizált jelentése volt. Háromfajta információs rendszer volt.

Volt egy, amely a belső elhárító csoportfőnökségen belül működött. Ez az a bizonyos napijelentés, amely a Dunagate-ügy kapcsán felszínre került. Az a csoportfőnökségen belül funkcionált. Abból egy felkerült az állambiztonsági szolgálat miniszterhelyettesi titkárságára, amelyből érdekesebb, konkrétabb információkat az állambiztonsági szolgálat részére, ezenkívül a miniszter, az államtitkár részére a minisztériumon belül naponta készítettek.

Ez volt az a második információs rendszer, amelyet a szolgálat szintetizált. Ezt a szolgálat vezetősége, az államtitkár megkapta. Később ezt bővítettük. A belső elhárítás területén végzett felderítő munka közben készült jelentések, amelyek a helyzeteket, a körülmények borzalmas állapotát stb.-t tartalmazták, úgynevezett szakelosztós jelentésekként működtek.

Ennek az volt a lényege, hogy a személyeknek kiment a jelentés a Belügyminisztériumból. Ennek megvolt egy névsora, helyesebben egy követelményrész, hogy kiknek kell ilyen típusú jelentéseket küldeni, ami az aktuális vagy egy átfogó időszak értékelését tartalmazta. A jelentést a szolgálat készítette el, és átadtuk a adatfeldolgozó csoportfőnökségnek. Ennek az egész további felelősségi és működtetési funkciója már az államtitkár által irányított, a Belügyminisztérium tájékoztató jelentési rendszerébe illett. Volt ott egy tájékoztatási alosztály, amely kimondottan ezeket a tájékoztatásokat tette a minisztériumon kívüli szervek irányában, és ők alakították ki, ők vitték végig, ők könyvelték és ők működtették ezt a rendszert.

Ezzel együtt – az én ismereteim alapján – ez nagyon precízen informált rendszer volt, olyannyira, hogy ha megkapott egy személy egy ilyen anyagot, például Korom

Mihálynál megvolt az elosztó, hogy kik kapták meg ezt a jelentést. Olyan ellenőrző rendszer volt, hogy aki kapta a jelentést, annak a neve pirossal alá volt húzva, olyan filctollal, amelyet kevésbé lehetett megsemmisíteni, és mellékelve volt a válaszboríték is, mert ezek különösen fontos kategóriába tartozó minősítésű anyagok voltak, tehát csak ő bonthatta fel, neki vissza kellett zárnia a mellékelt borítékba, le kellett zárnia, és úgy adhatta oda postázásra. Ez a visszakerült anyag ennél a tájékoztatási alosztálynál, amely az államtitkári apparátushoz tartozott, azonnal kivezetésre került, hogy visszaérkezett vagy nem érkezett vissza, kinek az anyaga hol van.

[...]

Demszky Gábor

Ezek szerint megvannak a hálózat személyi kartonai. Tud-e ön arról, hogy ilyen kartonokat meghamisítottak, vagy aláírtak páusáléban ilyen okiratokat, amelyeket később tetszőleges névre ki lehetett tölteni.

Pallagi Ferenc

A legkisebb diszkrimináció esetén az egész szolgálat tönkrement volna. Ez mindig maga után vonja azt, hogy a következő időszakban nélkülözhetetlen az ilyen titkosszolgálati munkához való eszközrendszer, de ha diszkrimináció történik, akkor nem lesz, aki vállalkozik rá. Magának a szolgálatnak a legfontosabb érdeke volt ezt megőrizni, mert személyileg őt nagyon érintette.

A meghallgatás előtt Mécs úrral váltottam egypár szót. Tettem olyan megjegyzést, hogy milyen nehéz helyzetünk volt, hiszen 70-80 érvényes paragrafus volt ebben az átmeneti időszakban. A pártirányítás szakasza lezárult, az állami irányítás nem működött. A mi paragrafusaink, belső rendelkezéseink a pártállamiságra voltak ráépítve. Ez tehát nagyon bonyolult helyzet volt.

Hálózati személyek ügyében minden szolgálat maximális felelősségre törekedett, de mivel emberek vagyunk, a múltkori rendszerek is hordoztak magukban olyan körülményeket, hogy lehetett velük játszani. Hálózatnak lenni kellett. Igaz, hogy ezzel nagy butaságok történtek.

Az első időszak volt a totális elhárítás időszaka, amely a 80-as évek közepéig működött belső területen. A kémelhárítás területén már a 80-as évek elején átéltük a totális elhárítás megszüntetését. Amikor totális elhárítás volt, akkor díjazták ezt. Az operatív tisztek közül egyesek feltehetően elkövettek olyant, hogy ha sikert vagy dicséretet akartak, hogy az egy forrásból jövő információt elosztották háromfelé. Ehhez nevet lehetett találni. Nem szeretnék megvádolni senkit, de alkalmaztak ilyen játékot. A fordítottját is lehetett alkalmazni. Lehetett alkalmazni olyan játékot is, hogy megegyezett az informátorral, hogy meztőlában fognak együtt dolgozni. Komoly információkat hozott, akkor behelyettesítette valaki másnak.

Ennek volt ellenőrző rendszere. Egy vonalvezető tisztnek ellenőriznie kellett a munkatársának a hálózattal való találkozásait. Ellenőriznie kellett azt, hogy valóságosan működik-e a hálózat, az operatív tiszt miként végzi a hálózattal a munkát, szakszerűen dolgozik-e. Ez a rendszer ki volt építve, de ebben is lehetett lyuk. Slendriánság, fegyelmezetlenség folytán valami megtörténhetett. Manipulálhattak dolgokat. A hálózati nyil-

vántartás döntő része reális, de el tudom képzelni, hogy olyan személyek is szerepelnek benn, akik életükben nem voltak a hálózat tagjai. Ahogy itt a politikai és a társadalmi állapotok elkezdtek lazulni, változni, ez az állománynál is egy nagy elbizonytalanodást váltott ki. Ezek nagyon veszélyesek voltak.

[...]

Mécs Imre

Megvannak ezek (a kartonok)?

[...]

Pallagi Ferenc

Ez egy operatív anyag, hogy valaki szervezési nyilatkozatot aláírt. Ezeket az anyagokat megsemmisítették. Itt volt az a paradox helyzet – ennek vannak jogi okai meg a békés átmenettel kapcsolatos okai is –, hogy nem tudtuk másképp elképzelni, hogy később az a tevékenység, amelyre egy hálózatot szerveztünk, az új BTK alapján nem minősül bűncselekménynek. A BTK megszüntette a politikai bűncselekmény kategóriáját. Sokat kivett a bűncselekmény kategóriából, ami korábban benne volt. Tehát az ilyen irányban működtetett hálózat és maga a tevékenység is törvénytelen volt. Egy rendszerváltozás engem nagyon nyomott, hogy kezdett mozogni az apparátus, és még ott tartottunk, hogy akkor alakultak ki a rendszerváltozás első lépései. Én azért döntöttem úgy, hogy semmisítsünk meg minden operatív anyagot, hogy ezt soha se lehessen senki ellen se felhasználni.

A karton önmagában egy tényt rögzít, ami feltehetően jelentős részében objektív és valós, de ha megtalálom, hogy ez a személy kikkel dolgozott, kinek dolgozott, mit dolgozott, és az már nem bűncselekmény a hatályos jog esetében és ez átkerült volna az országba, a választásoknál annak beláthatatlan következményei lettek volna. Ezek a nyilvántartások nemcsak a budapesti központban voltak. Ezek minden megyei székhelyen is ott voltak. Én rettegettem attól, hogy ezek az operatív anyagok, szervezési nyilatkozatok, hűségnyilatkozatok, a tevékenységről szóló jelentések valakinek a kezébe kerülnek, és a választási párharcban ezeket pro-kontra felhasználják. Ez nem szolgált volna egy békés átmenetnek. Meg kellett akadályozni, hogy ezek megakadályozzák a békés átmenetet és a választások stabilitásának a kibontakozását.

Kőszeg Ferenc

Ez döntő politikai lépés volt. Ezt nem beszélte meg a miniszterrel?

Pallagi Ferenc

Hogyne beszéltem volna meg! Ez napirendi kérdés volt. Végso fokon az államtitkár kezében volt a nyilvántartás, de engem inspiráltak abban az irányban, hogy csináljunk valamit. Én magam ezzel az ügygel úgy foglalkoztam, hogy az új alkotmány és az új

BTK adta meg azt a fordulópontot, hogy most már kötelező ezt megcsinálni a magam filozófiája alapján. Természetes, hogy tudott róla a minisztérium vezetősége.⁵⁷

[...]

Mécs Imre

Az MSZMP-tagok beszervezésére különleges szabályok voltak. Ezekről legyen szíves tájékoztatni!

Pallagi Ferenc

MSZMP-funkcionáriust nem lehetett beszervezni. Semmilyen választott tisztségviselőt nem lehetett beszervezni. MSZMP-tagot csoportfőnöki vagy valamilyen különleges ok folytán magasabb előjárói miniszterhelyettesi vagy miniszteri engedéllyel lehetett csak beszervezni. Ez nagyon ritkán fordult elő, hiszen az már olyan funkcióban lett volna, amely kizárta a hálózat beszerzési lehetőségét.

Szokolay Zoltán

Ez csak a III/III-ra vonatkozott?

Pallagi Ferenc

Nem. Ez még a hírszerzés hálózatára is vonatkozott.

Bereczki Vilmos

Két kérdést szeretnék feltenni:

1. Olyan jelzéseket kaptam, hogy az MSZMP-n belül létezett valamilyen biztonsági szolgálatosság, amelybe az MSZMP-tagok külön csatornán adták az információt a pártvezetőség részére. Tud-e ilyenről?

2. Mi a véleménye, mint titkosszolgálati szakembernek, milyen belpolitikai következményekkel járna ennek a kartonos nyilvántartásnak a nyilvánosságra hozatala?

Pallagi Ferenc

Az MSZMP. Én egyet tudok. Nekünk az MSZMP Központi Vezetőségnek – ebbe beletartoznak a megyei vezetők is – az anyagában turkálni nem volt szabad. Nem is nagyon zsörtölődtünk emiatt. Teljesen intaktnak kellett lennünk az MSZMP vezetősége tekintetében.

Kellemetlenség is adódott ezzel kapcsolatban. Volt egy idő – valamikor 1987-ben, amikor politikai bizottsági okmányok kikerültek külföldre, és külföldről kerültek haza. Mindjárt elkezdtek bennünket masszírozni, hogy mit tudunk erről. Mondtuk, hogy mi azt sem tudjuk, ha az MSZMP-be felvesznek egy gépirónót. Mi azt nem prioráltuk.

Ilyen helyzet volt, Volt olyan, hogy a hangosító rendszer begerjedt, akkor nem mi gerjesztettük-e be. Volt egy olyan buta helyzet, hogy az MSZMP politikai bizottsági és

⁵⁷ Gál Zoltán 1989. májusától a választásokig belügyminisztériumi államtitkár. Horváth István miniszter lemondását követően, 1990. január 24-től – továbbra is államtitkárként – a Belügyminisztérium vezetője. A Nemzetbiztonsági Bizottság tagja, de Pallagi Ferenc meghallgatásán nem jelent meg.

központi bizottsági üléseinek, majd később a kormányüléseknek a hangrögzítési, hangtechnikai feladatait ránk oktrojálták. Ez ránk maradt a régi időszakból a megbízhatóság végett. Elég nehéz volt erre olyan technikai rendszert kialakítanunk, hogy védjük az apparátusunkat. Úgy igényeltük a gépet az ipartól, hogy egész automatikusan jelzi, hogy ekkor meg ekkor belépek. Tehát tudatosan úgy alakítottuk ki a technikát, hogy maga a technika védje az embert.

Ha volt is biztonsági szolgálat az MSZMP-n belül, azt nekünk nem kötötték az orunkra. Ott általában nem nagyon kotorászhattunk. Ha valaki népgazdasági csintalanságot csinált, rögtön mentek a központba, hogy az állambiztonsági szolgálat szaglászik, és nem dicséretet kaptunk érte. Nagyon kikaptunk egypárszor azért, hogy valamelyik autentikus gazdasági és politikai személyiség környezetében mit kotorászunk.

Azt nem hiszem, hogy volt nekik ilyen szolgálatuk, de belbiztonsági rendszerük lehetett. Mindenki szeretett a pártközpontban sokat mondani. Volt, aki mást mondott a pártközpontban, mint amit nekünk mondott.

Bereczki Vilmos

Volt-e lebukás olyan esetből kifolyólag, hogy nem valós ügynököt jelentettek a nyilvántartásnak? Ez milyen belpolitikai szituációt hozna létre?

Pallagi Ferenc

Nemzetközi hátrány és baj származnék abból, ha megtudnák a nyilvántartás és a kartonok alapján, hogy kik voltak a szolgálattal kapcsolatban. Ez nemcsak hazai, hanem nemzetközi bajt is okozna. Lehet, hogy ezzel túl szubjektív vagyok, de ismerek bizonyos súlypontokat. Megmagyarázhatatlan állapot alakulna ki, és elszabadulna a pokol. Akit nyilvánosságra hoznak, az elmondaná, hogy ő hogy került nyilvánosságra, és ez egy láncreakciót indítana el, amely átcsapna a kémelhárítás és a hírszerzés területére is. A hálózat néha több irányban dolgozott, tehát olyan pozícióba is került, hogy a hírszerzés vagy a kémelhárítás is dolgozott. Volt olyan, hogy a hírszerző hálózat is belőle dolgozott. Ezeket – megítélésem szerint – erősen zárni kell, mert máskülönben teljes felfordulás lenne.

Én ezt tudom felelősséggel mondani.

[...]

Köszeg Ferenc

A megalakuló Nemzetbiztonsági Hivatal a nyilvántartásból elvitte azokat az anyagokat, amelyekre szüksége volt. Ezek a hálózati személyi kartonok, illetve ezeknek a másolatai nem kerültek-e át a Nemzetbiztonsági Hivatalba?

Pallagi Ferenc

Hogy mi került át és mi nem, arról felelősen nem tudok mondani semmit. A magam logikája szerint – ami lehet, hogy rossz és hibás logika – a Dunagate-botrány és az állambiztonsági szolgálat botránya és bukása a belső elhárítás területén feltétlenül azt a követelményt állította a Nemzetbiztonsági Hivatal vezetősége elé, hogy nagyon nézze át, hogy mire számíthat. Ha nekem kellene ma ezt csinálnom, én nagyon átnézném. Va-

lamit átvennék. Különösen a szélsőséges körökben mozgó kapcsolatrendszereket érdemes átvenni.

Ebben a pár hónapban arra törekedtünk – jóllehet, a tények mást is felszínre hoztak –, hogy az ország két szélsőséges területén levőket próbáljuk jobban figyelemmel kísérni, hogy ne legyen támadás. Bizonyos hálózattal rendelkezett itt az apparátus. Ezeket érdemes tovább működtetni egy alkotmány- és törvényvédő belső biztonsági szolgálati funkcióban. Az alkotmány és a törvény védelme feladata a nemzetbiztonsági szolgálatnak. Ki kell választani, hogy itt kikkel lehetséges kapcsolatot tartani. Nem hiszem, hogy teljesen védtelenül hagyták.

Kőszeg Ferenc

Február 1-én megalakult a Nemzetbiztonsági Hivatal. Még nem volt új kormány, nem volt új miniszter. Ekkor a Nemzetbiztonsági Hivatal illetékesei átvették ezeket a kartonokat.

Pallagi Ferenc

Szerintem ez nem történhetett meg. Itt volt egy nagy vákuumállapot. A Nemzetbiztonsági Hivatalt február közepén hozták létre. Ettől mindenki úgy irtózott, mint a tűztől. Még a bünyügyi apparátus is visszaköszönt nekünk, holott néha a bünyügyi munkát is ez a hálózat segítette. Nemegyszer volt olyan helyzet, hogy a bünyügyi apparátus hozzánk fordult, hogy segítsünk. Köztörvényes bűncselekményeket derítettünk fel. Szerintem akkor ezeknek az átvitele nemigen történt meg.

Gondolom, hogy csak utána, amikor kezdték építeni az apparátust, kezdték megnézni azt, hogy hogyan válogassák össze az alkotmány- és törvényvédelmi funkcióhoz az eszközrendszereket. Gondolom, ennek kellett egy idő, amíg a feladathoz való eszközrendszerek kialakultak. Itt volt egy veszélyhelyzet.

Ez a robbanás meggyorsította az állambiztonsági szolgálatnak ezt az átalakulását, az egész pártállamiság teljes felrobbantását, ugyanakkor olyan vákuum-állapotot hozott létre, hogy a szolgálat is megállt, és addig keletkezett egy hézag. Nem hiszem, hogy abban az időben valaki szorgoskodott volna. Aki csak tehette, távol tartotta magát ettől.

Kőszeg Ferenc

Amikor az új alkotmányt és az új Btk-t elfogadták, miért nem született olyan döntés, hogy az elhárítás hagyományos tevékenységét azonnal meg kell szüntetni?

Pallagi Ferenc

Ez nekem személyes lelkiismereti problémám. Azóta is nehezen élek ezzel a lelkiismereti dologgal. Egy szereptévesztés volt. Most nem magamat mentem. Mai fejemmel már tudom, hogy a BTK megjelenését követően nemcsak BTK-hoz nem illeszkedő magatartási bűncselekmények kategóriáinak az anyagait kellett volna megszüntetni, mert akkor az törvénysértő lenne, de meg kellett volna semmisíteni mindenfajta dossziét.

Egy dolgot tudok tisztelettel jelenteni. Az iratmegsemmisítés lépése már magával hozta ezt a felszámolást. A szó igazi értelmében a szolgálatot én úgy irányítottam, hogy kihúzza a szolgálat maga alól a szőnyeget. Utána a szolgálat az iratmegsemmisítéssel maga alól is kihúzta a szőnyeget, mert azok, akikkel a hálózatot működtetni tudta volna,

az ő részére is eltűntek. Az operatív tiszt sem tudta oda tenni a hálózati el: „Dolgozz tovább, mert itt van, hogy eddig mit tettél!”

Ezt miért tettük meg? Szereptévesztés és felfogászavar jelentkezett. November 7-én a Belügyminisztériumban volt olyan értekezlet, amelyen az új alkotmányból fakadó belügyi feladatok és szabályozási kérdések terítéken voltak⁵⁸. Diczig István⁵⁹ volt a miniszter által kijelölt szakbizottság előadója. Akkor mi már nagyon szorgalmaztuk az állambiztonsági szolgálat önállósodását, az állambiztonsági törvény előkészítését, hiszen tudtuk, hogy ez óriási feladat. Ekkor kezdtük kutatni a nyugatnémet, a francia, az angol és egyéb titkosszolgálati törvényeket.

Tudtuk, hogy ez fontos feladat lesz. Elindultunk ebben az irányban. Nagyon nagy volumenű ez a kategória. Itt volt az új alkotmány, a köztársaság kikiáltása, a BTK, a bűncselekmény-kategória megszűnése, ami a Dunagate-botrány nyomán felszínre került. Nem szüntettük meg. Nem tudom, hogyan is volt a helyzet. Nevetségesnek tartanak. A kormányzat hozott olyan döntést, hogy az alkotmányhoz minden állami szabályozást április végéig kell rendezni. Ebbe ezek a minisztertanácsi 6000-esek értendők⁶⁰. Ezek is abba tartoztak, amit felszámolunk és átalakítunk az új alkotmány követelményének megfelelően.

Bereczki Vilmos

Igényelték a titkosszolgálatról az információt, vagy az tukmálta rá magát?

Pallagi Ferenc

Mi nem öntevékenykedtünk ebben a dologban. A mindenkori átmeneti vagy nem átmeneti hatalom igyekszik kihasználni egy titkosszolgálati lehetőséget. Itt már a nyártól kezdve millió konfrontáció volt. Ebben az irányban mozgunk, ilyen tevékenységet végzünk. Szörnyűséges állapot volt. Itt volt egy kompromittálási éhség. Nem akarom a jelenlevők neveit mondani. Volt, aki keményen megnyilatkozott abban az időben. „Nem tudtok valamilyen kompromittáló anyagot felhozni rá, hogy vaj van a fején?” Az önök minősítése teljesen szuverén, de nekem volt emberi minősítségem. Én nem tudom becsomagolni, hogy szerezzenek Tóth Jánosra kompromittáló anyagot. Ez nem fér bele egy jogállamiságba, de a titkosszolgálat adattára ilyen kibányászásra nagyon alkalmas. Melyik az a szervezet, amelytől a legkönnyebb ilyent meg tudni? Engem az iratmegsemmisítésnél is az zavart, hogy egy megyében rábeszéljük az ottani állambiztonsági apparátust: szerezzetek össze az anyagokból valakire valamilyen kompromittáló dolgot!

⁵⁸ Javaslat az állam- és közbiztonságról szóló törvény szabályozási elveire. Javaslat a nemzet biztonságának védelmére és a biztonsági szolgálat szervezetére. Javaslat a Magyar Államrendőrségről szóló törvény szabályozási elveire. Miniszteri értekezlet jegyzőkönyve 1989. november 7. MOL XIX-B-1-y. 52. d. 10-52/18-1989. Bővebben: RÉVÉSZ BÉLA: *Egy meghíúsult törvényalkotási kezdeményezés 1989-ből. Az állam- és közbiztonsági törvény szabályozási elveire vonatkozó javaslat kudarca.* De Iurisprudentiae et Iure Publico. 2007. 1–2. <http://www.dieip.com/>

⁵⁹ dr. Diczig István, az ORFK vizsgálati osztályának vezetője.

⁶⁰ Az állambiztonsági feladatokról. A Minisztertanács 6000/1975. sz. határozata. A katonai hírszerző tevékenység szabályozásáról. A Minisztertanács 6001/1975. sz. határozata. Nem 6000-es, de szorosan ide tartozik: Az állam biztonságának védelmében alkalmazható eszközökről és módszerekről. Minisztertanács Előnk helyettesének 1/1975. sz. utasítása. ABMHT egyedi és általános ügyei ÁBTL 1.11.1. 118. d. BM III. fcsf.45-133/75.

Soha nem felejttem el, hogy amikor az országgyűlési bizottság meghallgatása volt⁶¹, Tamás Gáspár úr azt kérdezte tőlem, hogy mondjam meg, hogy az elkövetkező időben a III/III csoportfőnökség masszív szolgálatait, az osztályvezetők, az alosztályvezetők, akik nagyon masszív ismerettel rendelkeznek, nem tesznek-e olyan lépést, hogy a parlamenti választások idején jobbra-balra, erre-arra valamilyen kilátásokat tesznek, és ezzel előnyt-hátrányt idéznek elő a parlamenti választások idején. Tamás Gáspár úr nekem szegezte ezt a kérdést. Én felelősséggel azt tudtam mondani, hogy ahogy én az apparátus vezetését ismerem, összes hibájával együtt, úgy ítélem meg, hogy ez az apparátus korrekt lesz, és nem fog bombákat gyártani.

Egy mozzanatot hozzattem: Ha csak nem lesz egzisztenciális helyzetében olyan üldöztetésnek kitéve, amikor beláthatatlan, hogy ki milyen védekező reakciót alkalmaz ilyen helyzetben. Én ismerem az apparátust. Amikor a január 5-i botrány kirobbant, egyik fontos feladatomnak éreztem, hogy leültem az apparátussal itt, a központban, majd utána a megyei vezetőkkel, hogy senki önkényesen semmilyen ismeretét, tudását ne hozza nyilvánosságra, mert az megbocsáthatatlan bűncselekmény lenne. Ezzel nem javítunk a helyzeten, nem segítjük a helyzetet, hanem rosszabbítjuk. Kemény vitákat folytattunk erről, de az apparátust tartani kellett ebben az irányban.

Ezért tudom azt mondani, hogy a választások után nem került ki zavar az apparátusból. Én úgy látom, hogy ez az apparátus ezt a magatartását tovább fogja vinni. Azon belül lesznek, akik másként nyilatkoznak, de ezt fontos mozzanatnak tartom.

Kőszeg Ferenc

Meglepetéssel hatott az apparátusra a Duna-gate?

Pallagi Ferenc

Elég meglepetéssel hatott, jöllehet, ők éreztették azt, hogy ez az elbizonytalanodás egy kicsit most már korlátozó és slampossággal terheli azokat, akik ilyen helyzeteket létrehozhatnak. Arról tudunk, hogy valamilyen megközelítése indul a szolgálatnak. Keményen jelentkezett külföldi hírszerzési igény, az állambiztonsági szolgálat helyzetére, működésére, állapotára vonatkozóan.

Szokolay Zoltán

Milyen irányú volt ez az igény?

Pallagi Ferenc

Nyugati irányú. Érthető is volt azzal együtt, hogy nyíltan is folytak beszélgetések. Én magam is kapcsolatban voltam Palmer nagykövet úrral⁶², az angol nagykövetség munkatársaival, az amerikai titkosszolgálat tagjaival, például Bush elnök látogatása alkalmával, meg a terrorelhárítás szempontjából fontos titkosszolgálati témakörökben, de azért a munka folyt ilyen irányban is.

⁶¹ Pallagi Ferencet első ízben 1990. február 9-én hallgatta meg a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság. A belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság iratai. 1990. február 9. Országgyűlési Íratkezelési Osztály E-gyűjtemény Vizsgáló Bizottságok 1990. 59. d. BB-0022/1990.

⁶² Mark Palmer 1986 és 1990 között az Egyesült Államok budapesti nagykövete.

Ilyen volt. Ez zavarba hozta az apparátust. A kormány nemcsak tudott róla, hogy hogyan működünk, hanem – teljesen érthetően – neki igényei is voltak. Egy titkosszolgálatot elér traumaként, amikor egy kormányzat azt mondja, hogy ilyent csinál. Nem én találtam ki, hogy ki legyen azon a listán, amelyen szerepelt Nyers Rezső, Pozsgay Imre, Horn Gyula meg egyebek.

Mi azon voltunk, hogy novembertől ezeket az információs jelentéseket is csökkent-sük le, menjünk jobban a jogállamiság irányába, és a kormányt támogassuk. Akkor mel-lé jön ez a zönge, hogy az MSZMP kormányzópárt. A miniszter kompetenciája volt dönteni a tekintetben, hogy a minisztérium kinek milyen típusú anyagot küldjön. Ezek akkor már miniszteri anyagok voltak. Közben még volt szelekció. Volt olyan, hogy el-jött a csoportfőnökségtől hozzám az összefoglaló jelentés valamikor novemberben. Át-néztem az anyagot, és azt mondtam, hogy ez már semmibe sem fér bele. Lehet, hogy adminisztrációs hiba volt. Nem engedtem tovább az anyagot. Lehet, hogy később küld-tem vissza, ott esetleg nem vették ki, de tájékoztató alosztályra már nem engedtem. Hogy a tájékoztató alosztály kinek küldjön anyagot, arról a minisztérium döntött.

Demszky Gábor

A miniszterelnök tudott-e az iratmegsemmisítés elrendeléséről?

Pallagi Ferenc

Én Németh úrral abban az időben csak különleges biztonsági ügyek tekintetében érintkeztem. Akkor volt a román időszak, az NDK időszak meg egyéb. Akkor beszél-tünk, amikor valamilyen konkrét feladat volt, vagy terrortámadási szituáció alakult ki. Én ezenkívül nem beszéltem – tehát erről a dologról sem beszéltem – a miniszterelnök úrral.

Arról, hogy selejtezés folyik a Belügyminisztériumban, biztosan tudnia kellett, de arra vonatkozólag, hogy ez milyen mértékű s milyen tartalmú, nem tudom, hogy volt-e információ a miniszterelnök és a minisztérium között.

Itt emberi viszonyok is feszültek abban az időben. Másképp kezdtek alakulni a mi viszonyaink. Erőteljesen exponálódtak, hogy ki akar még tovább is politikai karriert, ki akar más karriert. Itt az emberi viszonyok is közrejátszottak. Voltak szoros meg kevésbé szoros személyi kontaktusok.⁶³

[...]

Demszky Gábor

Akik folyamatosan, évenként követték el ugyanazokat a bűncselekményeket, azok-nál mindig új ügyeket kreáltak, vagy pedig ez a dosszié folyamatosan ment? A demok-ratikus ellenzék tagjai élethivatásszerűen üzték ezt a tevékenységet. Ezekre mindig kel-lett új megbízás?

⁶³ Csengey Dénes, az MDF vezetőségi tagja szerint „Az Magyar Demokrata Fórum is rendelkezik saját bel-ügyminisztériumi informátorokkal, akik állítják, hogy a belső elhárítás két részre szakadt. Ezek hatalmuk átmentése érdekében ajánlják fel szolgálataikat a különböző ellenzéki pártoknak.” Az MDF a belügyi bot-rány kivizsgálására parlamenti bizottság alakítását kezdeményezi. Magyar Hírlap, 1990. január 11.

Pallagi Ferenc

Tekintettel arra, hogy folyamatos ügyek voltak, ezek kaptak egy fedőnevet, például az a terület, ahol Demszky úr tevékenykedett, kapott egy fedőnevet, és az folyamatosan ment. Ott tehát nem mindig új ügy volt, hanem a tevékenységgel kapcsolatos ügy. Az csak hozzápakolódott. Amikor sajtórendészeti intézkedés történt, az lett kiemelve, de mivel tovább folytatta a tevékenységet, a fedőneves dossziében az is megvolt, hogy ekkor és ekkor sajtórendészeti eljárást is foganatosítottak.

Demszky Gábor

Most már csak a sajtórendészeti van meg, mert az közokirat?

Pallagi Ferenc

Igen.

Demszky Gábor

Szeretném összefoglalni.

Azt hiszem, hogy ez az iratmegsemmisítés háromféle kárt is okozott.

1. Hosszú távon a legsúlyosabb kár a memóriaforrás. A nemzeti memória történelmi múltunk, tudatunk egy darabjának a forrása. Ezt elsősorban a történészek fogják számon kérni, hogy itt mi minden pusztult el.

Egyébként nem tudom, hogy ez a százezres nagyságrend áll-e az iratokkal kapcsolatban.

Pallagi Ferenc

Erről nem tudok autentikusan nyilatkozni. Talán 100 000 nem, de 50 000 dosszié biztosan lehet. Ha kezdettől fogva mind összeszámoljuk, akkor lehet.

Demszky Gábor

2. A második kár az, hogy ha ez a bizottság azzal a hatáskörrel is fel lehet ruházva, hogy az állampolgárok panaszokkal fordulhatnak hozzá, régi ügyeket is elő fognak hozni, és azt mondják, hogy a III/III. kárt okozott nekik, nem engedte, hogy elhelyezkedjenek, zsarolta őket stb., és ha ezt fogják állítani, mi egész egyszerűen nem tudjuk ezeket az ügyeket kivizsgálni azért, mert nincs dokumentum, hogy milyen tanúkat lehet meghallgatni. Ez nehézség lesz, amely az Ügyészség munkájában jelentkezni fog.

3. A kartonrendszernek ez a fenntartása a mögötte levő iratok megsemmisítése mellett bárkinek a megvádolására alkalmas, hiszen elég utólag kiállítani egy kartont, amely mögött nincs anyag, mint ahogy semmi más mögött sincs anyag. Felderíthetetlen, hogy a hálózati személyek milyen területen működtek.

Ezzel kapcsolatban szeretnék egy kérdést feltenni. Világosan elkülöníthető-e a karton alapján, hogy milyen hálózathoz tartozott a hálózati személy?

Pallagi Ferenc

Természetesen.

Mécs Imre

Az is kiderül, hogy hol dolgozott?

Pallagi Ferenc

Más egy főszervezőnek a súlya és egy egyszerű embernek a súlya. Egyházi területen az egyházi ranglétrán elhelyezkedő pozíciója alapján más a súlya ennek, és más a súlya annak. Ez önmagában is mutatja, hogy ő milyen súlypontú személy volt.

Szokolay Zoltán

Nekem elméleti kérdésem van. Számos professzionális titkosszolgálat előre kidolgoz bizonyos védekezési mechanizmust, akciósomagtervet arra az esetre, ha valamilyen lelepleződés vagy láncreakciószerű bukás következne be. Fel vannak-e készülve bizonyos vírusok fogadására, a szolgálat gyors átszervezésére, ide értve a dokumentummegsemmisítést is? Volt-e 1989 decemberében vagy azelőtt érvényben ilyen előzetes tervük vagy parancsuk?

Pallagi Ferenc

Nem volt érvényben. Fel sem merült, hogy valaha ez ilyen zavarba kerül. (Demszky: Hiába mondtam maguknak, amikor jöttek házkutatásra.) Mozgósítás esetére volt terv, hogy mozgósítás idején a szolgálat hogyan végezze tevékenységét, mit semmisítsen meg stb. Tehát háborús időre volt.⁶⁴

Mécs Imre

Volt-e erre az időre letartóztatási terv?

Pallagi Ferenc

Természetesen. Ez készen volt. Az „M”-tevékenység a Belügyminisztériumon belül közvetlenül a miniszterhez, majd később az államtitkárhoz tartozott. Ez egy „M”-csoportfőnökség volt. Ők kezelték az „M”-terveket. Teljesen természetes, hogy azt a névsort, hogy egy háborús időszakban kit kell őrizetbe venni, az állambiztonsági szolgálat tette bele. Én ez alatt a nyolc hónap alatt ezt a tervet nem néztem át. Ezeket a tervet nem tartottuk nagy becsületben, mert voltak más fontos ügyek. Inkább arra tartogattuk az erőnket – különösen az őszi időszakban –, hogy ne történjék valamilyen katonai puccs vagy hatalomátvétel. Abban az irányban gondolkoztunk, hogy azt hogy lehet kivédeni, nem az emberekkel foglalkoztunk.

Azt néztük, hogy az aktuálpolitikai szituációban mi az, ami az egész társadalom helyzetét súlyosan megzavarhatná, és inkább arra koncentráltunk. Nem lapozgattam ilyeneket. Engem jobban érdekelt az, hogy amikor az MSZMP-kongresszust követően jött ez a politikai krízis, hogy a kongresszus kilépett a pártból, a párt kilépett a kongresszusból, ez egy csomó embert megzavart. Itt volt a Munkásőrség leszerelése stb. Ez azért veszélyes, mert fegyver van a kézben. Ez veszélyhelyzet volt. Inkább arra töreked-

⁶⁴ BM III. Főcsoportfőnökség szerveinek háborús időszaki ügyrendjei. BM KI Parancsgyűjtemény/1974. 161. d. 45-109-6/74.

tünk, hogy odafigyeljünk, nehogy akkor vegyük észre, amikor már kinn vannak az országház előtt.

Ezt az időszakot nem lehet az állambiztonsági szolgálat korábbi éveivel hasonlítani. Intézkedéseket nem foganatosítottunk 1989-től semmilyen irányban, sem letartóztatást nem hajtottunk végre, sőt próbáltuk korrigálni, amit lehetett: korábban elkobozott gépeket visszaadtunk stb., az érvényes jog szerint. Inkább ezekkel voltunk elfoglalva.

[...]

Ilkei Csaba

Volt-e kötelező együttműködés egy kiemelt objektumon belül a személyzeti vagy káderosztállyal, illetve a helyi MSZMP-szervezettel?

Pallagi Ferenc

Az MSZMP-szervezetekkel soha semmilyen együttműködést nem hozhattunk létre. Ez is beletartozott az MSZMP totális intaktségébe. Az intézményekkel volt együttműködés, sőt szerződéses együttműködés volt a Művelődésügyi Minisztériumtól kezdve az egyéb területekig. Ennek mindig valamilyen célzata volt. Történetesen a káderállomány kiválasztásához kértünk segítséget. Ezek általában korrekt, tisztességes esetek voltak. Ellenséges felderítéssel kapcsolatos tevékenység ilyen hagyományokkal nem szerepelt.

Az SZT-tiszti rendszernek olyan volt a módszere, hogy döntően nem asszimilálódott személyt alkalmaztunk SZT-tisztnak, hanem nagyon sokszor az apparátusból vittük be, és nagyon sok volt a személyzeti területeken és a nemzetközi kapcsolatok területén. Ez egy buta dolog volt. Ez a nagy elvtársi bizalom kérdése. Ennek volt olyan csalfintasága, hogy olyan pozícióba hozott SZT-tisztet, hogy rálátása legyen a folyamatokra. Döntően a pártállamiság mítosza zavarta ezt a dolgot. Ez butaság. Nem lett volna szabad kontaktust létesíteni. Aztán bekerült egy nem hozzáértő ember. Akkora butaságokat nem csináltunk, hogy a KGM⁶⁵ területére orvost vittünk volna be, de volt, hogy nem hozzáértő embereket vittünk be. Mit tudott az hozni? Valamit produkált. Ő a hálózatok irányításában volt egy közbenső lépcső. Ezek már nagyon buta dolgok voltak.

Demszky Gábor,

A III/III. fizetési listáin hány ilyen SZT-tiszt szerepelhetett?

Pallagi Ferenc

A III/III csoportfőnökségnek lehetett 50-70 fős SZT-tiszti apparátusa. A megyéknél levő III/III osztályoknak voltak SZT-tisztjei. Kell tehát beszélni a központ apparátusáról és a megyei apparátusokról. A III/III-nál max. 150 SZT-tiszt lehetett. Pontosan nem tudom megmondani. A személyzeti nyilvántartásnak ezt pontosan tudnia kell. Az SZT-tisztek benne voltak a személyzeti nyilvántartásban. Globálisan 1200 körül lehetett az SZT-tiszti apparátusunk. Ez hullámzó volt. Volt 2300 körüli szabad státuszunk. Volt egy rendszeresített SZT-tiszti létszám; ezt a Honvédelmi Bizottság hagyta jóvá. Ez úgy volt kezelve, mint „M”-állományú létszám. A Honvédelmi Bizottság hagyta jóvá, hogy

⁶⁵ Kohó- és Gépipari Minisztérium.

1200 legyen az állambiztonsági SZT-tiszti létszám, plusz a bűnügyi SZT-tiszti létszám. Mint SZT-tiszti tevékenységekre ezekre egy szabály érvényesült.

Ez az SZT-tiszti létszám a kémelhárítás területén volt. A kémelhárítás területén ez a totális elhárítási szisztéma alapján működött, különösen szabotázselhárítás, ipari elhárítás alkalmával, ami később átment népgazdaságvédelmi funkcióba, és szörnyűséges, indokolatlan SZT-tiszti létszámot foglal magban. A belső SZT-tiszti apparátus létszáma 180-200 körül volt. A belsőnél az SZT-tiszti hálózat nem volt olyan sikeres. Egy jól együttműködő hálózati személlyel többet el lehetett érni, mint SZT-tiszttel. Talán egyedül a médiák területén lehetett jobban beállítani SZT-tiszteket, de az egyetemeken meg ilyen helyeken nem lehetett sokra menni velük.

Ezt aztán lefogyasztani is nagyon nehéz volt. Mi az egész SZT-tiszti rendszert meg akartuk reformálni. Ez olyan kényszerpályát alakított ki, hogy már rég, nem volt arra esélye, amire használtuk, de nem tudtunk vele mit csinálni. Leszerelésük sem volt egyszerű. Egy leszerelés hatalmas procedúrát jelent. Mi azt mondtuk, hogy ezt az örökös házasságot időszakos házassággal kell felcserélni.

Demszky Gábor

Mikor szerelték le ezeket?

Pallagi Ferenc

Ez egy vonulatban történt, hogy az SZT-tisztek is sorra jelentkeztek, hogy kérik a szolgálatból való leszerelésüket.

Mécs Imre

Az 1200-ban mi van benne?

Pallagi Ferenc

A hírszerzéstől kezdve a katonai elhárításig minden. Nekünk 300-as létszámhiányunk volt, amelyet nem is akartunk feltölteni, sőt novemberben kiadtam olyan utasítást, hogy különleges kvalitások hiányában nem engedtem felvenni embereket. Ezzel is már készítettük elő a mintegy 2000-es létszámcsökkenést. Minél kevesebb ember van a szolgálatban, annál kevesebbnél kell megoldani a problémát. Ezek a telefonlehallgatásnál a felvonuló apparátus. Látszott, hogy a tölcser kezd szűkülni a lehallgatási apparátusnál, tehát szűkíteni kellett a felvonuló létszámot. A levélellenőrzésnél szintén. Ezért az SZT-tiszti stábot sem engedték tölteni. Mit csináljunk vele? Utána ez már bonyolultá vált. A betöltött SZT-tiszti létszám 1200 körül volt.

[...]

Pallagi Ferenc

Elnök Úr!

Tisztelt Bizottság!

Igyekeztem ismereteim szerint elmondani, amit tudtam. Demszky úr álláspontját alapvetően elfogadom. Az ügyészi eljárásnál is azt mondtam, hogy volt benne egy-két ilyen dolog. Hozzám jött a III/III. anyaga, de nem érdekes. Ez nem lényegi kérdés. Én a következtetéseket elfogadom, mert felelősséget is érzek.

Egy dolgot tisztelettel ajánlok nagy felelősséggel a bizottságnak: ezt a hálózati dolgot le kellene zárni. A nyilvánosságra hozatal módszerétől én nagyon tartok. Én felelősséget érzek a tekintetben, hogy ez nagyon kemény dolog. Ezt le kell zárni, hogy senki alatt se legyen ez a bomba. Ha mi elkövettük azt a hibát, hogy a kartonokat nem semmisítettük meg, akkor ezt most kellene megtenni.

Én felelősséget éreztem ebben az ügyben, és érzek a jövőben is. Azt legyenek szíve-sek figyelembe venni, hogy akkor egy borzasztó sürgős politikai állapot volt. Jött mindenki – mindenki ellen. Összevissza ment minden. Én drukkolok a legjobban a nemzetbiztonsági bizottságnak, meg az országnak, meg a Nemzetbiztonsági Hivatalnak is, hogy ez a nemzetbiztonsági törvény minél hamarabb megszülessék. Egy titkosszolgálati munkát masszív, nyugodt háttér nélkül nem lehet csinálni. Az apparátus átéli ezt, hiába mondják, hogy most vannak átmeneti rendelkezések. Az apparátus hozzáértő része tudja, hogy az átmeneti rendezés ellene fordul. Ezt stabilizálni kell.

Ha ebben bárkinek segíthetek, készséggel rendelkezésére állok, de mihamarabb nemzetbiztonsági törvény kell, hogy legitímen, törvényes keretek között működjék az egész. E nélkül nincs nemzetbiztonság. Bármelyik hiányzik, itt káosz van. Ez senkinek sem kívánatos.

[...]

Összegezve elmondható, hogy a belső biztonsági szolgálat tevékenységét vizsgáló, január és április között ülésező bizottság napirendjeit gyakorlatilag folytatja, illetve szinte megismétli a Nemzetbiztonsági Bizottság a májustól decemberig tartott ülésein. Ehhez a későbbiekben érdemes lesz összevetni a két bizottság üléseinek napirendi pontjait, a folyamatos történet a két bizottság egymás utáni munkájából együttesen alakítható ki.

A mintegy kétezer oldalnyi jegyzőkönyv természetesen politikai, intézményi és szabályozási kapcsolataival együtt adhat választ a korábban vázolt kérdésekre. Azok a segédanyagok, amelyek az ABTL-ben, a MOL-ban, az Országgyűlés Iratkezelési Osztályán, az OSA Archívumában és egyebütt találhatóak segíthetnek értelmezni, kiegészíteni, összefüggéseibe helyezni a jegyzőkönyvek különálló elemeit, miközben érzékeltethetik ezen dokumentumok működésének valódi dinamikáját is.⁶⁶

⁶⁶ A történész szakma forráskritikai feldolgozásokban járatos művelői számára nem meglepő a dokumentumok rejtőzködése, váratlan felszínre bukkanása, esetleg végleges eltűnése. Az állam- és nemzetbiztonsági bizottsági jegyzőkönyvek tervezett közlése és feldolgozása viszont másra is fel kívánja hívni a figyelmet. Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény javaslatának indoklása szerint „azon iratokra terjeszti ki a törvény hatályát, amelyek 1944. december 21. (az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulása) és a Belügyminisztérium III. főcsoportfőnökségének megszüntetése, 1990. február 14. között állambiztonsági tevékenységet végző szervek tevékenységével összefüggésben keletkezett”. Ez az – a maga logikáján belül érthető – időhatár nem csak a Levéltár iratbefogadása számára jelentős, de egyben kijelöli a kutatás, a kutathatóság kereteit is. A szigorú normatív korlát ráadásul azt a látszatot is erősíti, amely éppen az 1990. január elején kiobbant lehallgatási botrány következtében terjedt el, nevezetesen hogy éles cezúrát képez az állambiztonság / nemzetbiztonság átalakulásban a nevezetes 1990. február 14-i dátum. A valóság vizsgál-

Pallagi Ferenc ismertetett meghallgatási jegyzőkönyve nem csupán azért érdekes, mert Horváth Józsefhez, de még inkább Harangozó Szilveszterhez képest ő bizonyult leginkább együttműködőnek a „bukott főtisztek” közül a belső biztonsági szolgálat tevékenységének feltárásában. Természetesen ha ez az akkori bizottsági résztvevők számára nem is volt bizonyítható – bár a gyanú többször is megfogalmazódott – mai tájékozottságunk alapján érzelkelhetők azok a témák, amelyekkel kapcsolatban Pallagi igyekezett elkerülni a pontos információk megadását, kikerülte a kérdésre adandó választ vagy egyszerűen nem a valóságnak megfelelő adatokat közölt a kérdezővel. Mégis, az ő előadásában kezdett összeállni a bizottság előtt az a kép, amelyben a szolgálatok tevékenységének korábban többé-kevésbé ismert részelemei kezdtek egészszé összeállni, miközben mindmáig megoldatlan kérdések is – iratmegsemmisítés, hálózat nyilvánosságra hozatala, „ügynöklisták”, nyilvántartási adatok manipulálhatósága stb. – itt kerültek „első olvasatban” napirendre, a bizottság előtt.

landó folytonossága törik meg ezzel, miközben a titkosszolgálatokkal való foglalatosság egészében kerül át a történettudomány asztalára. Dicséretes és termékeny kutatómunkájuk következményeként azonban az is észrevehető, hogy voltaképpen kizárólagos művelőivé váltak a témakörnek. Akaratlanul formálódott ilyen-né a helyzet, és nem is az ő feladatuk lenne erre az egyoldalúságra felhívni a figyelmet. Mégis az a látzat, mintha senki részéről nem létezne semmiféle mulasztás, hiszen valóban kitűnő munkák sokaság foglalkozik a titkosszolgálatok történetével. Ennek árnyékában pedig a társosztudományok elfelejtették feltenni maguknak a kérdést, hogy lenne-e, és ha igen, mi is az ő speciális feladatuk a szolgálatok kutatása terén. Pedig ekkor lenne hirtelen meglepő, hogy a titkosszolgálatok elméleti vizsgálatának gyakorlatilag nem léteznek szociológiai, pszichológiai, antropológiai vagy éppen államelméleti, alkotmány-, közigazgatástani, politológiai irányai.

Miközben a rendszerváltás politika-, társadalom- és gazdaságtörténetéről folyamatosan bővülnek ismereteink, az állambiztonsági / nemzetvédelmi átalakulásról ezekhez viszonyítva jóval kevesebbet tudunk és szinte teljesen kívül esik a tudományos érdeklődés látókörén a kettő viszonyának az elemzése, azaz: milyen helyet foglaltak el a titkosszolgálatok az átalakulás menetében, maga a rendszerváltás miként befolyásolta a szolgálatok változásait, és melyek a rendszerváltás és a titkosszolgálatok releváns összefüggéseiből adódó legfontosabb társadalmi, politikai, jogi, szervezeti és személyi konzekvenciái. Természetes jelenségnek kell elfogadni, hogy nincs merev választóvonal a rendszerváltás előtti diktatúra állambiztonsági szolgálata és a demokrácia jogállamiságának nemzetbiztonsági szolgálatai között. Ugyanakkor a titkosszolgálatoknál tapasztalható folyamatosság jelei megkérdőjelezhetik átalakulásuk valódi természetét. A szolgálatok hatalomközelisége rendszereken átívelő szervezeti szerepeket, gondolkodásformákat, attitűdöket is kialakít. A struktúrák és a belső szabályozás fennmaradása pedig feltehetően még szigorúbb állandóságot mutat, mint esetleg az állomány összetételének folyamatossága. Valószínűleg semmiféle normatívizmus automatikusan nem zárja ki a titkosszolgálatok politikaközei, a politikai folyamatokat, döntéshozatalt befolyásoló működésének lehetőségét. Ezért az alkotmányos garanciákon és a jogi szabályozáson túl fokozott jelentősége van a politikai hatalmat korlátozó demokratikus politikai környezet és kultúra kialakulásának is. A titkosszolgálatokat tehát éppen politikai természetük teszi a politológiai kutatások szükségképpeni tárgyává. Az Országgyűlési iratok közül a titkosszolgálati szervekre vonatkozóan a közelmúltban hozzáférhetővé vált 1990 évi iratanyag tehát nem egyszerűen abból a szempontból fontos, hogy egy már korábban is ismert intézmény működésének belső részleteit, szereplőinek magatartását, gondolkodását, tevékenységét ismerhetjük a főszereplők tolmácsolásában. Valódi jelentősége annak a megismerésében lehet, miként igazolható a szervezeti sajátosságok általános és speciális jegyeinek változatlansága vagy változása a politikai átalakulások időszakában, ezek milyen kölcsönhatásban állhatnak egymással, továbbá milyen következtetések vonhatók le a különböző típusú politikai rendszerek hasonló folyamataira nézve. A „bűvös” 1990. február 14-i határvonalat átlépve ugyanis megnövekedhet az esélye annak is, hogy valóban politikai jelenségnek tekintjük azt, ami politikai természetű és ezzel végre politológiai értelmezést is lehessen adni ezeknek a folyamatoknak.

BÉLA RÉVÉSZ

PARLIAMENTARY SCRUTINY OF SECURITY SERVICES IN 1990.

(Summary)

Hungary's transition to a Western-style parliamentary democracy was the first and the smoothest among the former Soviet bloc, inspired by the aim to control their own destiny. National unity culminated in June 1989 as the country reburied Imre Nagy, his associates, and, symbolically, all other victims of the 1956 revolution. A national roundtable, comprising representatives of the new parties, some recreated old parties, the communist party, and different social groups, met in the late summer of 1989 to discuss major changes to the Hungarian constitution in preparation for free elections and the transition to a fully free and democratic political system.

One of the most important question of power was how to determine the new structure and tasks of political police in the period of transition and later. Several different concepts were created by the Hungarian Socialist Worker's Party, the opposition, even, the State Security Service for recreation of political police. The Political Reconciliation Talk defined a special topic to discuss: creating legal guarantees for preventing recourse to solutions based on the use of force. At the end of negotiations the Agreement declared: the suspension of coercive police measures for the duration of the transition period is an important trust-building measure, moreover expert committees should endeavor to reach agreement on issues concerning the transformation of the Worker's Militia.

However, prior to the accomplishment of the reforms, they had to face the most severe scandal of their history, known as the Danube-gate case. On 5 January 1990, the Alliance of Free Democrats and the Alliance of Young Democrats, the newly established parties of the opposition held a press conference. They announced that the state security organization of the Ministry of the Interior had collected information about the opposition parties despite the prohibition laid down in the 1989 amendment of the Constitution. Illegal information gathering was evident from copies of reports gained under clandestine circumstances.

As a result of the investigation launched after the press conference, the Chief Directorate III/3 (internal security) of the Ministry of the Interior was wound up as its activity proved to have breached the Constitution. The Council of Ministers empowered the Chief Directorate III/2 (counter-intelligence) with the most important state security tasks. The decisions of the government met the basic demands of the opposition in connection with the reorganization of the Ministry of the Interior and speeded up further structural changes with regard the national security and public order.

The sudden collapse of State Security Service – the 3rd Main Directorate of Ministry of Internal Affairs has been rapidly created a new Act (X of 1990) on National Security Office. But it was first in 1995 that the Hungarian Republic's Parliament framed a law on the activity of the total national security system. The law – in determining the mission, tasks and rules of operation of the Hungarian national security services – took

into consideration not only the current but the future security policy events and development tendencies as well. The national security services of the Republic of Hungary are 1/ civilian national security services: National Security Office, Information Office, National Security Special Service ; 2/ military national security services: Military Intelligence Office, Military Security Office.

The scandal led the National Assembly to set up an Inquiry Committee on National Security which carry out the investigations throughout the year. Committees of inquiry are formed to examine a particular issue or question, but the Committee on National Security held meetings in camera. Its Protocols – only now been published – illustrated perfectly the events inside of the Committee meeting and outside of the Politics, in 1990.